

Województwo
Śląskie

TRANSFORMACJA

**Diagnoza na potrzeby aktualizacji
Strategii Rozwoju Województwa
Śląskiego „Śląskie 2030”**

Katowice, 2026

OPRACOWANO:

Departament Rozwoju i Transformacji Regionu (RT)

Referat Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego (RCAS)

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego (UMWSL)

SPIS TREŚCI

GŁÓWNE UWARUNKOWANIA PROCESU TRANSFORMACJI WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO	4
KLUCZOWE WYZWANIA PROCESU TRANSFORMACJI ENERGETYCZNEJ W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM	9
OCENA STOPNIA PRZYGOTOWANIA INTERESARIUSZY DO TRANSFORMACJI ENERGETYCZNEJ	21
KOMUNIKACJA NA TEMAT TRANSFORMACJI ENERGETYCZNEJ	35
WYBRANE DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE PROCES TRANSFORMACJI REGIONU	37
PODSUMOWANIE.....	50
SPIS MAP	51
SPIS SCHEMATÓW	51
SPIS WYKRESÓW	51

GŁÓWNE UWARUNKOWANIA PROCESU TRANSFORMACJI WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Powstrzymanie kryzysu klimatycznego poprzez transformację i osiągnięcie neutralności klimatycznej to jedno z największych wyzwań cywilizacyjnych naszego wieku, a jednocześnie szansa na poprawę jakości życia, postęp technologiczny i budowę długofalowego bezpieczeństwa żywnościowego, energetycznego i ekonomicznego.¹

Prowadzenie polityki klimatyczno-energetycznej jest również niezwykle istotne z punktu widzenia rosnącej świadomości mieszkańców w zakresie negatywnego wpływu działalności człowieka na zmiany klimatu i wynikający z tego faktu wzrost oczekiwań społecznych wobec decydentów w zakresie podejmowania stosownych działań i inicjatyw.

Dodatkowo należy pamiętać, że przynależność Polski do organizacji międzynarodowych, współuczestniczenie w kreowaniu polityki zrównoważonego rozwoju opartej na współpracy, skutkuje de facto obowiązkiem krajów członkowskich do realizacji zobowiązań w zakresie założonych celów. Poniżej zawarto podstawowe informacje dotyczące uwarunkowań procesu transformacji województwa śląskiego wynikające z głównych dokumentów o charakterze strategicznym i wdrożeniowym. Głównym celem przedstawienia poniższych zapisów jest nakreślenie tła dla prowadzonych działań transformacyjnych w regionie.

Wymiar światowy i europejski

Dokument ***Przekształcamy nasz świat: Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju*** (*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*) przyjęty przez organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ) stanowi program działań, definiujący model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym. Agenda przyjęta przez 193 państwa członkowskie ONZ podczas Zgromadzenia Ogólnego w 2015 r. zawiera 17 celów zrównoważonego rozwoju oraz powiązanych z nimi 169 zadań. Nowa wizja rozwoju nakreślona w dokumencie koncentruje się na pięciu wielkich zmianach transformacyjnych, określonych jako zasada 5P (*People, Planet, Prosperity, Peace, Partnership*).²

¹ Krajowy Plan w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 (projekt KPEiK z października 2024 r.), Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Warszawa, październik 2024 r.

² <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/agenda-2030>

Rysunek 1. Zasada 5P dotycząca zmian transformacyjnych

Ludzie (People) – Nie pomijanie nikogo, czyli docieranie do grup wykluczonych, tworzenie warunków i możliwości korzystania z powszechnych praw człowieka i osiągnięć gospodarczych przez wszystkich ludzi.

Planeta (Planet) – Budowanie modelu rozwoju, który będzie sprzyjał wzrostowi gospodarczemu i większemu włączeniu społecznemu oraz racjonalnie wykorzystywał zasoby środowiska naturalnego, dając efekt lepszej jakości życia oraz rozwiązywania problemu ubóstwa.

Dobrobyt (Prosperity) – Przekształcanie gospodarek sprzyjające tworzeniu miejsc pracy i zapewnieniu inkluzywnego rozwoju, przy wykorzystaniu nowych technologii i potencjału biznesu, zapewnieniu dostępu do dobrej edukacji, opieki zdrowotnej czy infrastruktury.

Pokój (Peace) – Budowanie pokoju oraz skutecznych, sprawiedliwych, otwartych i odpowiedzialnych instytucji, gwarantujących wzmocnienie roli prawa, włączenie społeczne i współdecydowanie, dostęp do sprawiedliwości, niedyskryminowanie kogokolwiek.

Partnerstwo (Partnership) – Nowe globalne partnerstwo, polegające na solidarności, współpracy, odpowiedzialności i przejrzystości podejmowanych działań przez wszystkich interesariuszy na szczeblu zarówno globalnym jak i lokalnym.

Źródło: *Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju – implementacja w Polsce*, Ministerstwo Rozwoju Departament Strategii Rozwoju.

W Komunikacie Komisji w 2019 r. przedstawiono **Europejski Zielony Ład dla Unii Europejskiej** (UE) i jej obywateli, stanowiący strategię na rzecz wzrostu, której celem jest przekształcenie UE w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo żyjące w nowoczesnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarce, która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto i w ramach której wzrost gospodarczy będzie oddzielony od wykorzystania zasobów naturalnych.³ Aktem prawnym ustanawiającym przepisy dotyczące celu określonego w Europejskim Zielonym Ładzie (EZŁ) jest Europejskie Prawo o Klimacie, w którego efekcie państwa UE są prawnie zobowiązane do walki ze zmianą klimatu. Wskazane działania mają opierać się m.in. na procesach partycypacyjnych, w ramach których obywatele, miasta i regiony wspólnie angażują się w walkę ze zmianą klimatu i ochroną środowiska.⁴ EZŁ określił również plan zmian transformacyjnych opartych na ambitnych celach klimatycznych i środowiskowych, a mających na celu przekształcenie UE w pierwszy kontynent neutralny dla klimatu do 2050 r.

W ramach Europejskiego Zielonego Ładu wprowadzono **mechanizm sprawiedliwej transformacji**, w tym **Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji**. Wskazany mechanizm koncentruje się regionach i sektorach, które najsilniej odczują skutki transformacji ze względu na swoją zależność od paliw kopalnych, w tym węgla kamiennego lub od procesów przemysłowych charakteryzujących się wysoką emisyjnością gazów cieplarnianych. Mechanizm sprawiedliwej transformacji składa się z trzech filarów:

1. Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji;
2. Specjalny system w ramach InvestEU;
3. Instrument pożyczkowy utworzonego wspólnie z grupą Europejskiego Banku Inwestycyjnego.⁵

³ Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów - *Europejski Zielony Ład*, Komisja Europejska, Bruksela 11.12.2019, COM(2019) 640 final.

⁴ Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, Bruksela 14.01.2020, COM(2020) 22 final.

⁵ Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, Bruksela 14.01.2020, COM(2020) 22 final.

Głównym celem Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji jest dywersyfikacja gospodarcza terytoriów najbardziej dotkniętych skutkami transformacji klimatycznej, gdzie konieczne będą przekwalifikowanie i aktywna integracja pracowników oraz osób poszukujących pracy. Planowany zakres interwencji pozostałych dwóch filarów jest szerszy i będzie obejmować działania związane z transformacją energetyczną. Wsparcie z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji opiera się na **terytorialnych planach sprawiedliwej transformacji** (informacje w zakresie planu dla województwa śląskiego zawarto w części diagnozy dotyczącej wymiaru regionalnego).⁶

Wymiar krajowy

Drogę transformacji w kierunku neutralności klimatycznej z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych wyznaczają dwa dokumenty tj. **Polityka Energetyczna Polski do 2040 (PEP2040)** oraz **Krajowy Plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030 (KPEiK)**. Wskazane dokumenty zawierają m.in. zapisy dotyczące celów klimatycznych dla Polski. Należy jednak zauważyć, że oba dokumenty wymagają aktualizacji wynikającej m.in. z faktu zaostreżenia zobowiązań klimatycznych na poziomie UE oraz konieczności wprowadzenia korekt związanych z sytuacją polityczno-gospodarczą po inwazji Rosji na Ukrainę. W przypadku PEP2040 opracowano *Założenia do aktualizacji Polityki Energetycznej Polski do 2040 – Wzmocnienie bezpieczeństwa i niezależności energetycznej* (2022) oraz przeprowadzono proces prekonsultacji dokumentu (w tym skonsultowano scenariusz 3 uwzględniający sytuację polityczno-gospodarczą), mający na celu przygotowanie projektu omawianego dokumentu (2023). Natomiast w przypadku KPEiK przygotowano projekt dokumentu (projekt pn. *Krajowy Plan w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 r.*), który poddano konsultacjom społecznym pod koniec 2024 r. Należy zauważyć, że ostateczne ustalenia wskazanych dokumentów mają kluczowe znaczenie dla polityki regionalnej, ponieważ określają ramy dla kierunków prowadzonych działań strategicznych.

W kontekście procesu transformacji regionu należy zwrócić również uwagę na **Umowę społeczną dotyczącą transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego**. Wskazana umowa podpisana w dniu 28 maja 2021 r. zawiera zaakceptowany społecznie kompromis w zakresie m.in. harmonogramu zamykania i restrukturyzacji zakładów wydobywczych. We wskazanym harmonogramie uwzględniono zarówno łączenie kopalni (połączenie kopalni Wujek z kopalnią Murcki-Staszic oraz kopalni RUDA Ruch Bielszowice z Kopalnią RUDA Ruch Halemba) oraz terminy likwidacji poszczególnych zakładów wydobywczych. Zgodnie z przedstawionym harmonogramem ostatnia kopalnia ma zakończyć wydobywanie węgla kamiennego w 2049 r. Należy jednak uzupełnić, że we wskazanej umowie nie uwzględniono prywatnych podmiotów wydobywczych (tj. Zakładu Górniczego Siltech, Zakładu Górniczego Eko-Plus, Przedsiębiorstwa Górniczego Silesia) oraz podmiotów należących do Jastrzębskiej Spółki Węglowej S.A. (kluczowy na poziomie UE producent surowca krytycznego tj. węgla koksującego).

Wymiar regionalny

Najważniejszym dokumentem strategicznym poziomu regionalnego jest Strategia Rozwoju Województwa. Obecnie w województwie śląskim obowiązuje **Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie** (dokument aktualizowany). Wskazany dokument określa wizję rozwoju województwa śląskiego oraz cele i kierunki polityki regionalnej. Ze względu na istotność zagadnienia związanego z procesem sprawiedliwej transformacji, w dokumencie poświęcono mu jeden z czterech celów strategicznych, w którym skupiono się m.in. na konkurencyjności gospodarki, innowacjach i silnej lokalnej przedsiębiorczości. Dodatkowo, z uwagi na wyzwania związane z koniecznością kontynuacji procesów restrukturyzacyjnych w obszarze sektora górniczego, zidentyfikowano obszary, na których występują lub będą występowały

⁶ Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, Bruksela 14.01.2020, COM(2020) 22 final.

negatywne skutki prowadzonego procesu transformacji. W wyniku prowadzonych prac wyznaczono m.in. regionalne obszary strategicznej interwencji, w tym **OSI – Gminy w transformacji górniczej** (informacje dotyczące wskazanego OSI zawarto części dokumentu dotyczącej wybranych działań wspierających proces transformacji w województwie śląskim).

Uszczegółowieniem zapisów *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie* są regionalne dokumenty branżowe, które wskazują bardziej precyzyjnie kierunki rozwoju dla obszaru, któremu są dedykowane. Patrząc z punktu widzenia koniecznych do wprowadzenia zmian transformacyjnych, z obowiązujących dokumentów branżowych należy wyróżnić:

- *Regionalną Strategię Innowacji Województwa Śląskiego 2030;*
- *Politykę Gospodarki Niskoemisyjnej Dla Województwa Śląskiego. Regionalną Politykę Energetyczną do roku 2030;*
- *Regionalną Politykę Rewitalizacji Województwa Śląskiego. Procesy rewitalizacji oraz rekultywacji obszarów i terenów zdegradowanych w ujęciu regionalnym.*

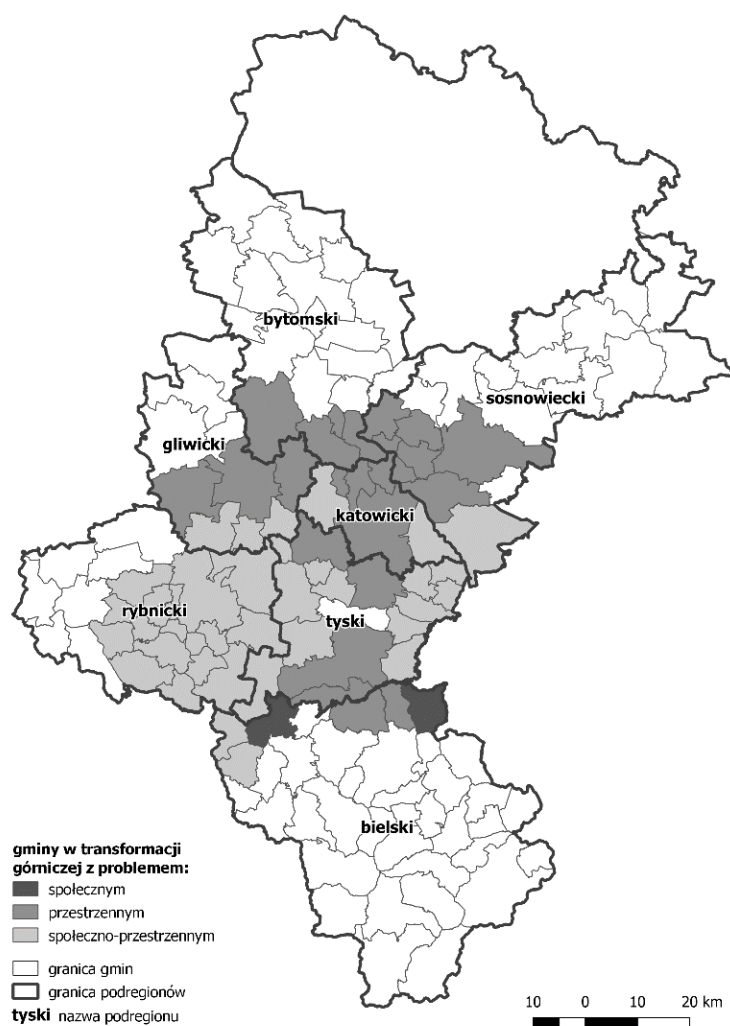
Należy jednak podkreślić, że ze względu na specyfikę regionu, zagadnienia związane z przemysłem tradycyjnym i rozwojem sektora energetycznego, odgrywały istotną rolę również w dokumentach strategicznych poprzedniej generacji.

Regionalnym dokumentem strategicznym, stanowiącym pierwszą próbę kompleksowego podejścia do procesu transformacji województwa śląskiego był **Plan działań transformacji regionu** przyjęty przez Zarząd Województwa Śląskiego w 2019 r., w którym na podstawie przeprowadzonej diagnozy społeczno-gospodarczej oraz analizy czynników zewnętrznych zdefiniowano obszary problemowe w układzie gospodarczym, społecznym i przestrzenno-środowiskowym. Wskazany dokument stanowił bazę i punkt odniesienia dla podjęcia dalszych działań strategicznych i programowych na rzecz transformacji regionu.⁷

Jak już wskazano we wcześniejszej części dokumentu, podstawą do uzyskania środków z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji było przygotowanie terytorialnych planów sprawiedliwej transformacji. Zgodnie z aneksem D do *Sprawozdania krajowego dla Polski na rok 2020* wśród podregionów szczególnie narażonych na negatywne skutki transformacji znalazło się 7 z 8 podregionów województwa śląskiego (bytomski, gliwicki, katowicki, sosnowiecki, tyski, bielski i rybnicki). Należy zwrócić uwagę, że obszar wsparcia z FST obejmuje podregiony z województwa śląskiego, na terenie których znajdują się gminy w transformacji górniczej (poziom interwencji na poziomie podregionu a nie gminy).

⁷ https://bip.slaskie.pl/samorzad_wojewodztwa/zarzad_wojewodztwa/uchwaly_zarzadu/uchwala-zarzadu-nr-1485-53-vi-2019-z-dnia-2019-07-03.html

Mapa 1. Gminy w transformacji górniczej – ujęcie podregionalne

Źródło: Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030.

Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 został przyjęty przez Zarząd Województwa Śląskiego 21 grudnia 2022 r. Dokument został opracowany zgodnie z wytycznymi wskazanymi we *Wniosku Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji*, w tym z załącznikiem zawierającym metody alokacji środków oraz załącznikiem zawierającym wzór terytorialnych planów sprawiedliwej transformacji. Niezwykle istotnym elementem był oddolny partycypacyjny proces planowania działań transformacyjnych. W okresie od września 2020 r. do maja 2021 r. Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego przeprowadził serię 33 warsztatów, w których uczestniczyło blisko 1850 osób. Przeprowadzono warsztaty eksperckie, w których udział wzięli lokalni liderzy, w tym członkowie Zespołu Regionalnego ds. sprawiedliwej transformacji województwa śląskiego, szerokie grono specjalistów branżowych oraz przedstawiciele strony rządowej i Komisji Europejskiej. Prowadzono seminaria w podregionach górniczych z udziałem przedstawicieli władz lokalnych, instytucji publicznych, biznesu, środowisk naukowych i społecznych. Na etapie prac nad projektem dokumentu przeprowadzono sześć spotkań konsultacyjnych, których celem było m.in. opracowanie wstępnych założeń projektów regionalnych.⁸

⁸ Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2022r.

KLUCZOWE WYZWANIA PROCESU TRANSFORMACJI ENERGETYCZNEJ W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

Wskazana analiza została przeprowadzana na potrzeby badania *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050*⁹, zleconego przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego. Zawarte w niniejszym opracowaniu główne obszary wyzwań powstały w oparciu o analizę danych zastanych (desk research) oraz analizę ekspercką dokumentów krajowych i wspólnotowych określających wyzwania związane z transformacją i polityką klimatyczną UE w perspektywie do roku 2050, przyjętych oraz projektowych stan na lipiec 2024 r.

Zidentyfikowane w trakcie badania wyzwania można podzielić na kilka grup, tj.:

- **Wyzwania horyzontalne** – główne wyzwania wyznaczające kierunki polityki UE;
- **Polityka przemysłowa oparta na gospodarce o obiegu zamkniętym** – wyzwania dotyczące dekarbonizacji gospodarki oraz gospodarowania odpadami z naciskiem na wdrażanie rozwiązań z zakresu zarządzania odpadami;
- **Zrównoważony transport** – wyzwania związane ze zmniejszeniem emisyjności pojazdów, w tym wdrożenie pojazdów elektrycznych i paliw alternatywnych;
- **Eliminowanie zanieczyszczeń** – wyzwania związane z redukcją zanieczyszczeń powietrza, wody i gleby.
- **Ochrona klimatu** – wyzwania związane zarówno ze zmniejszeniem presji działalności człowieka na środowisko, jak również związane z adaptacją do zmian klimatu.
- **Różnorodność biologiczna** – wyzwania dotyczące odbudowy zasobów przyrodniczych, poszerzenia obszarów chronionych, zalesiania, odbudowy ekosystemów słodkowodnych i zazieleniania obszarów miejskich.
- **Zrównoważone rolnictwo i system żywnościowy** – wyzwania dotyczące rolnictwa ekologicznego, ograniczeń w zakresie stosowania pestycydów i nawozów oraz sprzedaży środków przeciwdrobnoustrojowych dla zwierząt.
- **Czysta, tania i bezpieczna energia** – wyzwania dotyczące nisko- i/lub zeroemisyjnych źródeł energii, bezpieczeństwa dostaw energii, dywersyfikacji dostaw surowców oraz zapewnienia suwerenności i bezpieczeństwa energetycznego.
- **Efektywny energetycznie sektor budowlany** – wyzwania związane z efektywnością energetyczną budynków, w tym budową budynków bezemisyjnych.
- **Transformacja społeczna** – wyzwania dotyczące transformacji regionów węglowych, w tym związane z redukcją miejsc pracy, ubóstwem energetycznym, ale również z rozwojem nowych gałęzi gospodarki.
- **Stabilny system zarządzania regionalnego** – wyzwania dotyczące m.in. wzmocnienia publicznego systemu gromadzenia danych, potencjału eksperckiego instytucji publicznych, współpracy jst oraz wzmocnienia lokalnego kapitału społecznego.

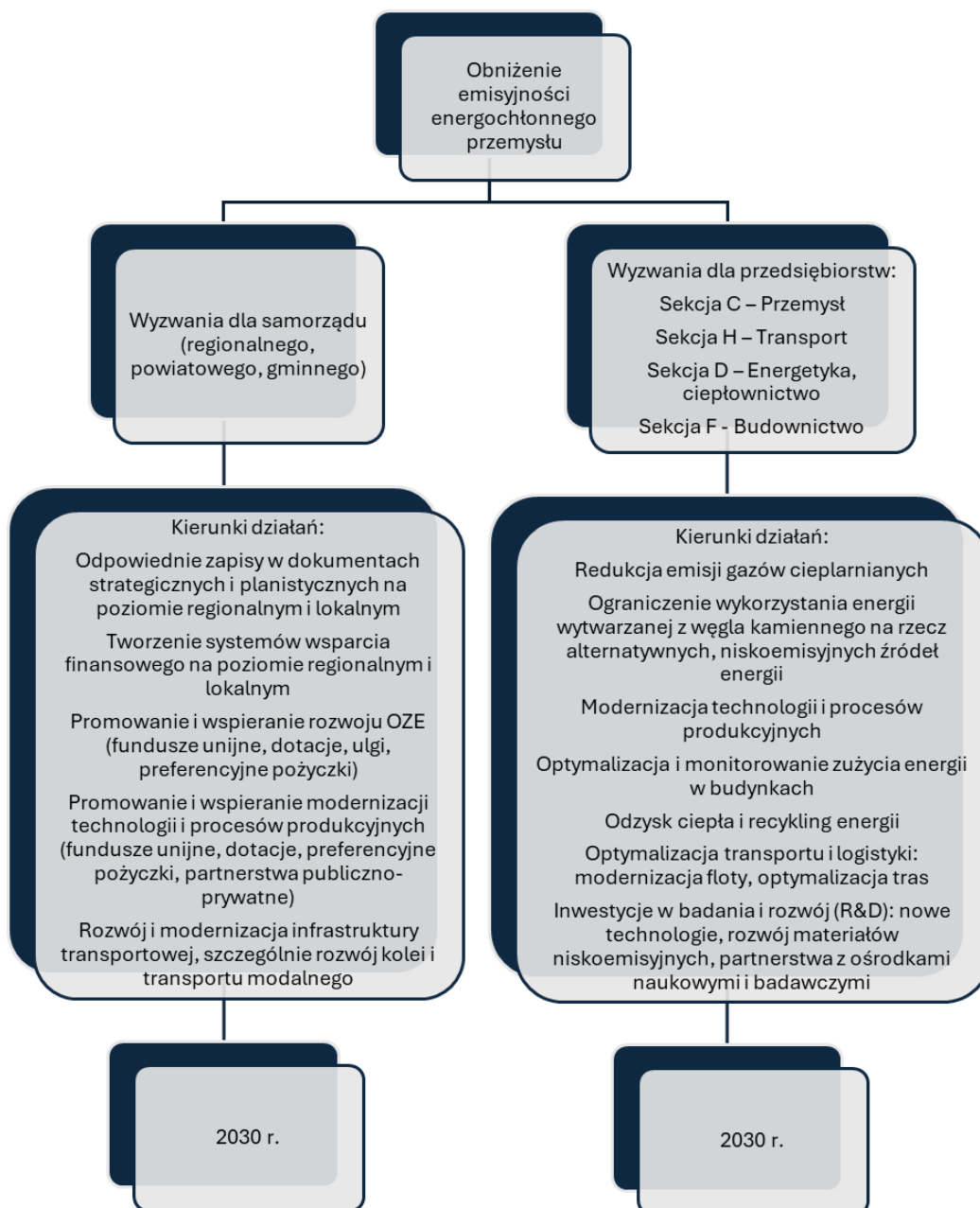
W wyniku analizy eksperckiej określono również kluczowe wyzwania, w tym z punktu widzenia procesu transformacji, których osiągnięcie wymaga zintensyfikowania działań w województwie śląskim. Podsumowanie przedstawiono w postaci graficznej na poziomie zidentyfikowanych obszarów wyzwań. Dodatkowo w ramach wskazanego powyżej badania do każdego z obszarów przypisano aktorów procesu transformacji (samorządy i przedsiębiorcy w podziale na sekcje PKD istotne dla obszaru¹⁰). Następnie do aktorów procesu transformacji przypisano kierunki działań

⁹ Badanie przeprowadzone przez konsorcjum firm: Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRIS – lider konsorcjum oraz Grupę Doradczą Sp. z o.o. – członka konsorcjum.

¹⁰ Za sekcje PKD szczególnie obciążone kosztami procesu transformacji oraz polityki klimatycznej w województwie śląskim uznano: sekcję B (górnictwo i wydobywanie), sekcję C (przetwórstwo przemysłowe), sekcję D (wytworzenie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych) +

w danym obszarze oraz określono maksymalny czas realizacji działań (terminy wynikające z dokumentów krajowych i UE). Należy uzupełnić, że kierunki działań wskazane samorządom zostały dostosowane do ich zakresu kompetencji.

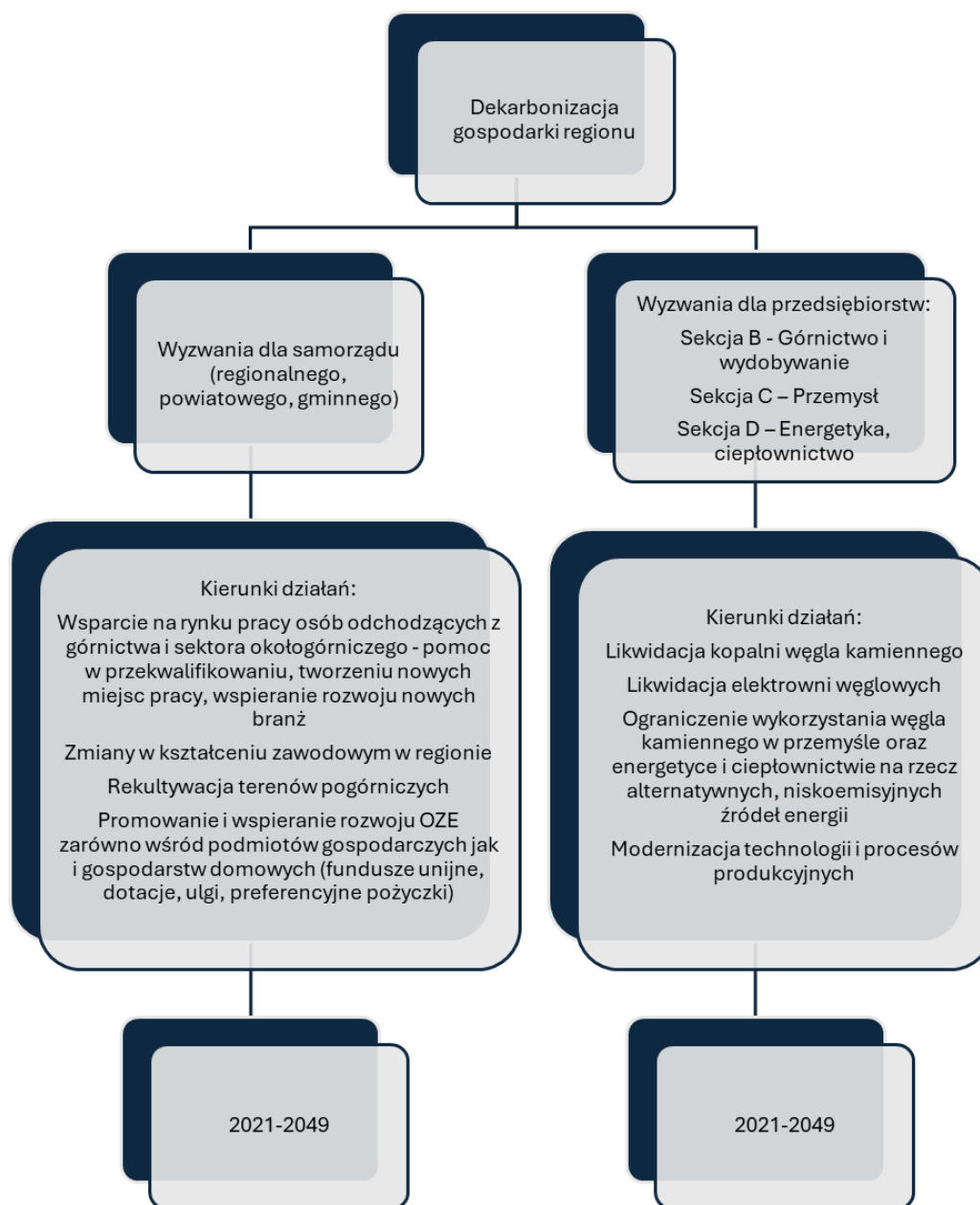
Rysunek 2. Obszar – Obniżenie emisyjności energochłonnego przemysłu

Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

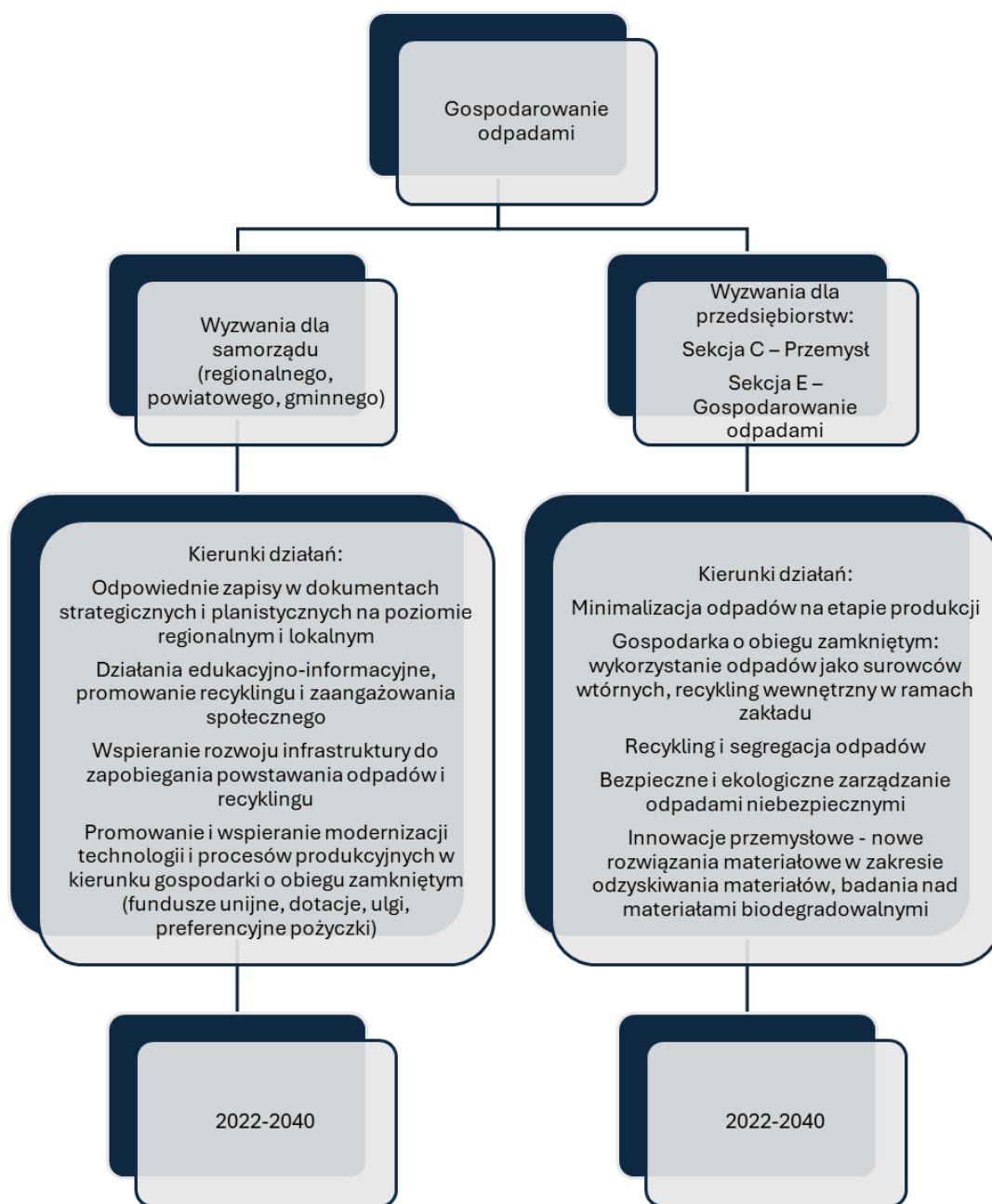
sekcję E (dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją), sekcję F (budownictwo), sekcję H (transport i gospodarka magazynowa) oraz sekcję O (administracja publiczna i ochrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenie społeczne) + sekcję Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna).

Rysunek 3. Obszar – Dekarbonizacja gospodarki regionu

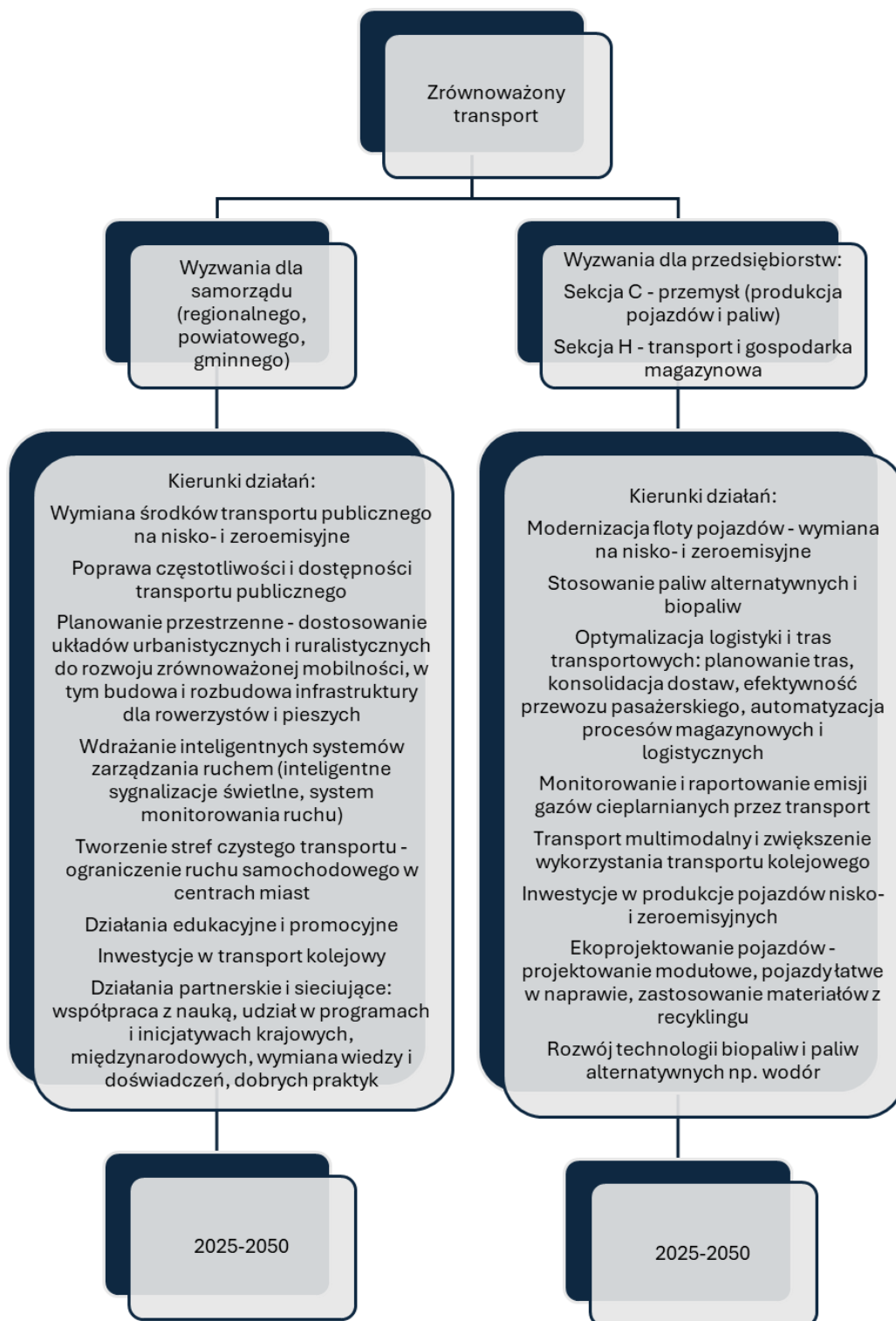
Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Rysunek 1. Obszar – Gospodarowanie odpadami

Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Rysunek 2. Obszar – Zrównoważony transport

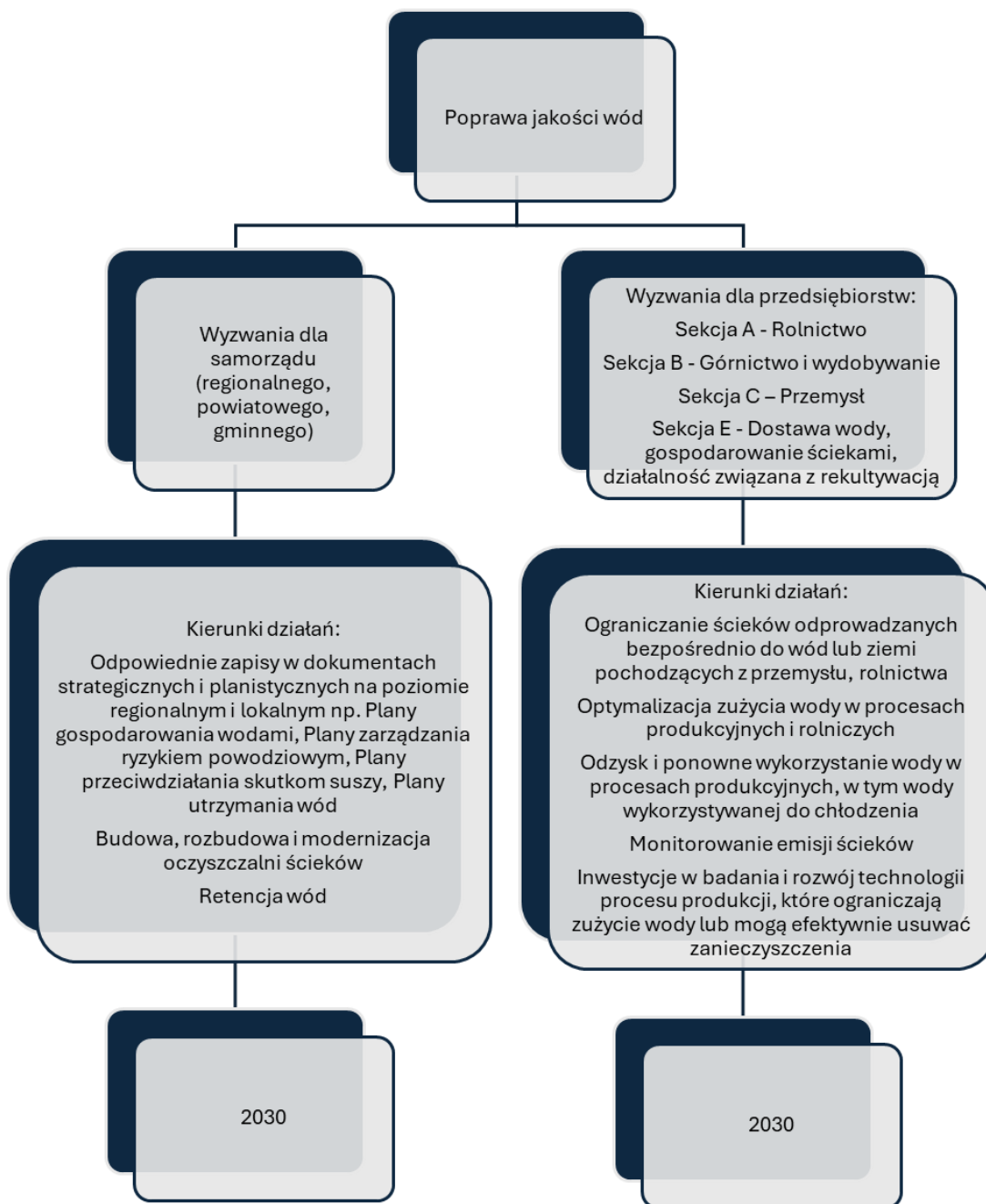
Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Rysunek 3. Obszar – Poprawa jakości powietrza

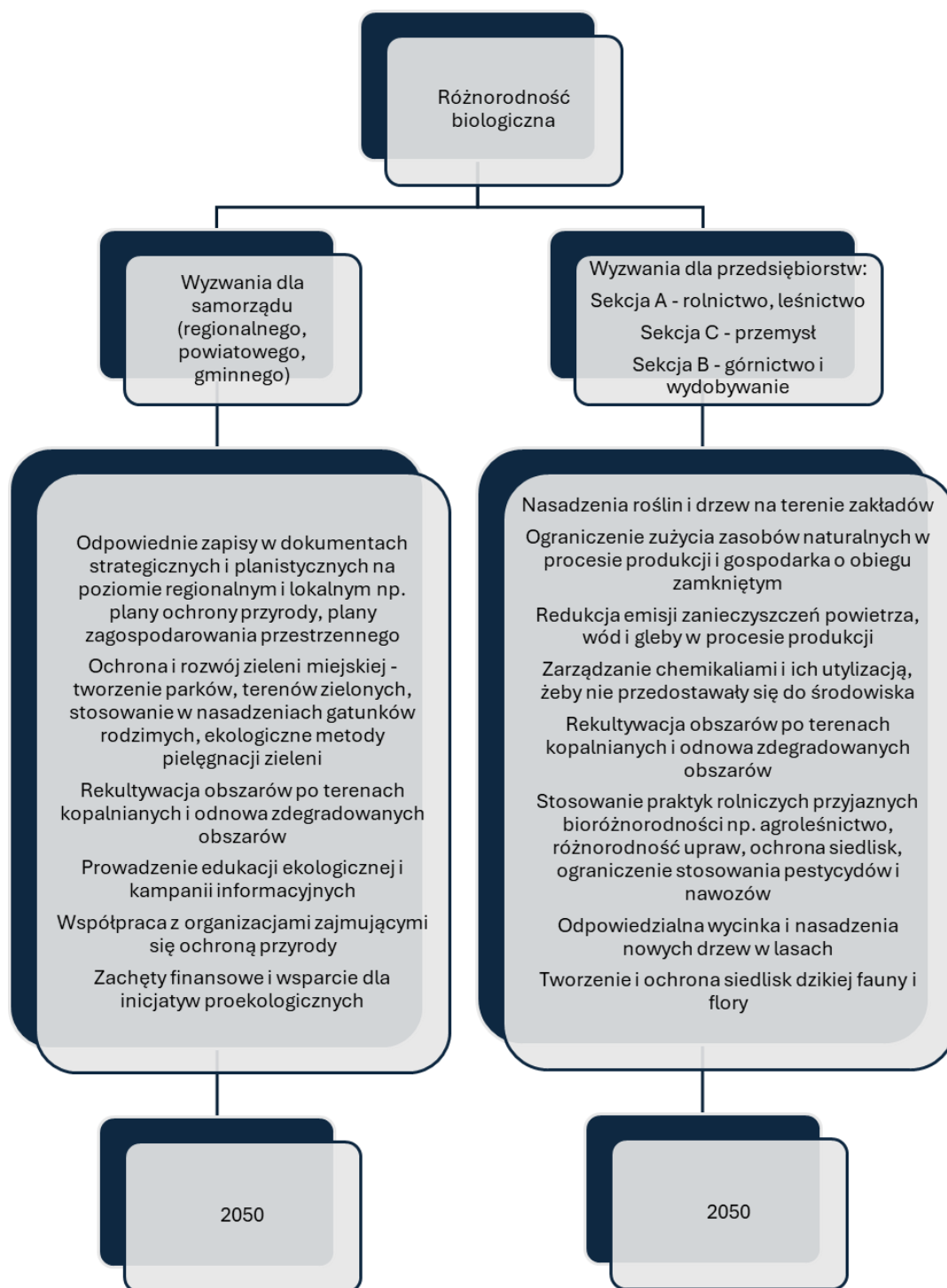
Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Rysunek 4. Obszar – Poprawa jakości wód

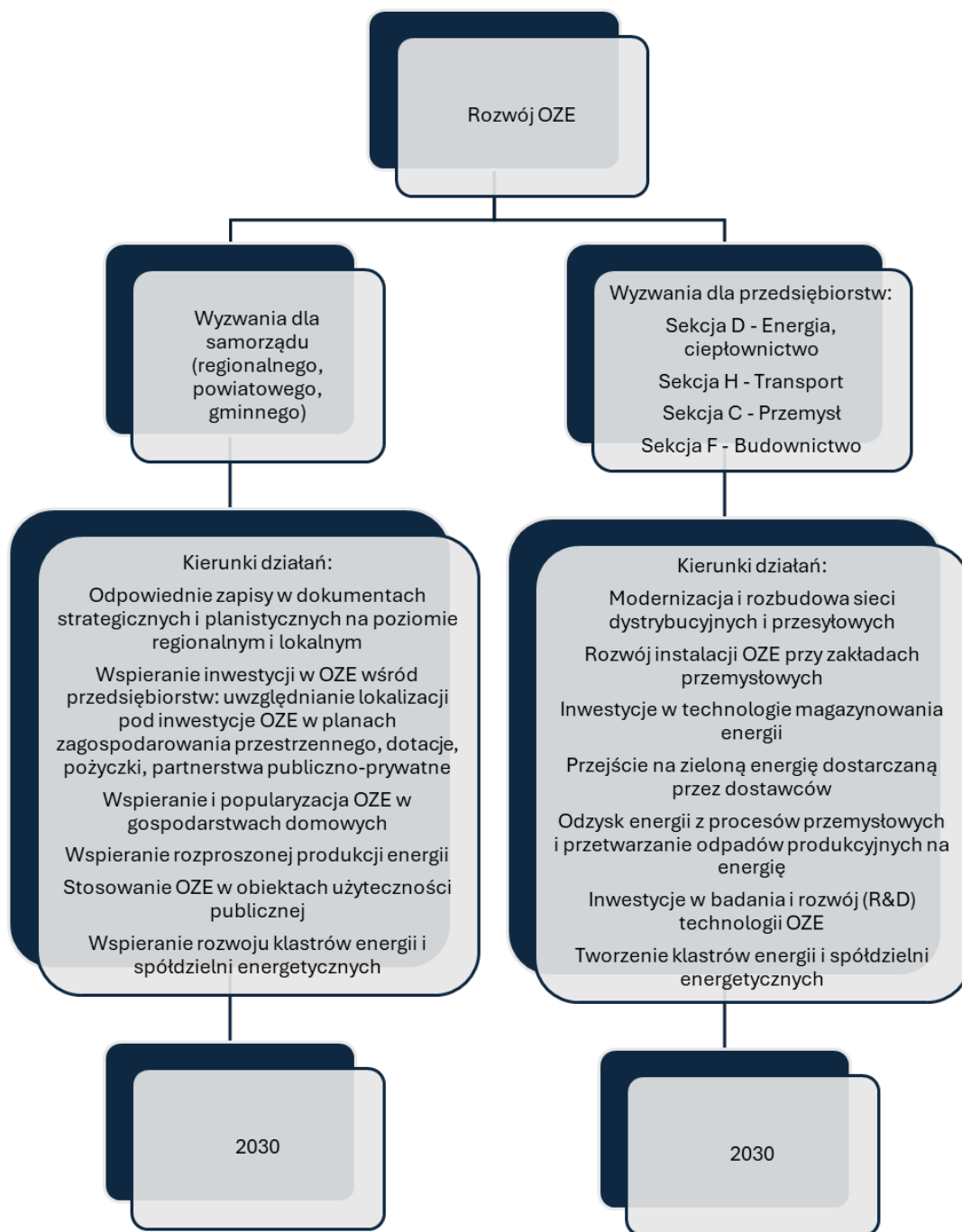
Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Rysunek 5. Obszar – Różnorodność biologiczna

Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Rysunek 6. Obszar – Rozwój OZE

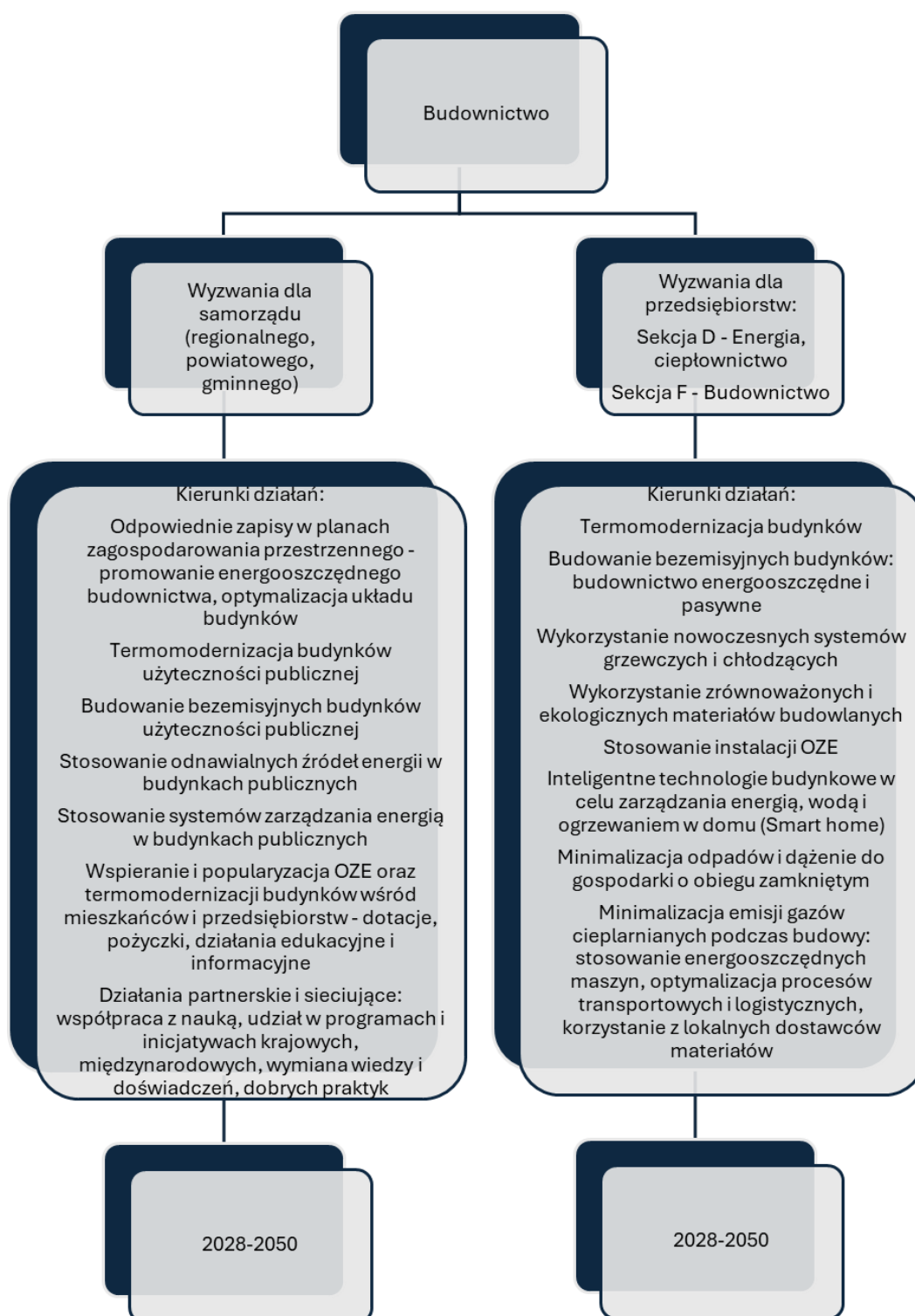
Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Rysunek 7. Obszar – Efektywność energetyczna

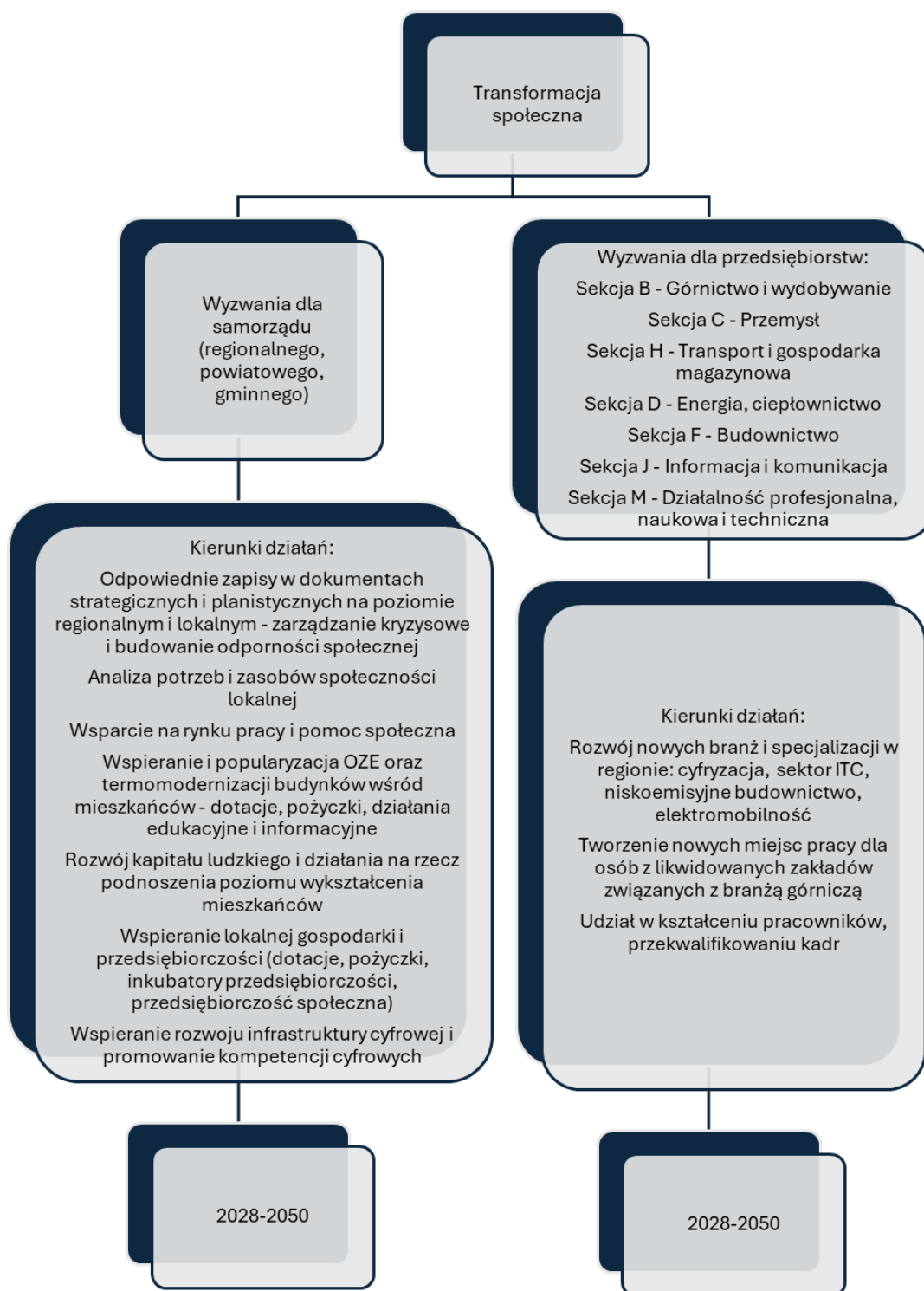
Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Rysunek 8. Obszar – Budownictwo

Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRIŚ – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Rysunek 9. Obszar – Transformacja społeczna

Źródło: Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Zarówno na etapie opracowywania *Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030*, jak również po jego przyjęciu i rozpoczęciu wydatkowania środków z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego prowadził szereg działań mających na celu informowanie i edukowanie interesariuszy procesu, jak również w zakresie zaangażowania mieszkańców regionu w proces projektowy i konsultacyjny zakresu planowanej interwencji. Należy jednak mieć na uwadze z jednej strony złożoność procesu transformacji, a z drugiej obserwowane w ostatnim czasie przyspieszenie polityki klimatyczno-energetycznej. Konieczne jest więc systematyczne prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych, natomiast w celu przygotowania działań stanowiących odpowiedź na potrzeby interesariuszy niezbędne jest przeprowadzenie oceny ich przygotowania do transformacji energetycznej regionu.

Mieszkańcy w obliczu transformacji

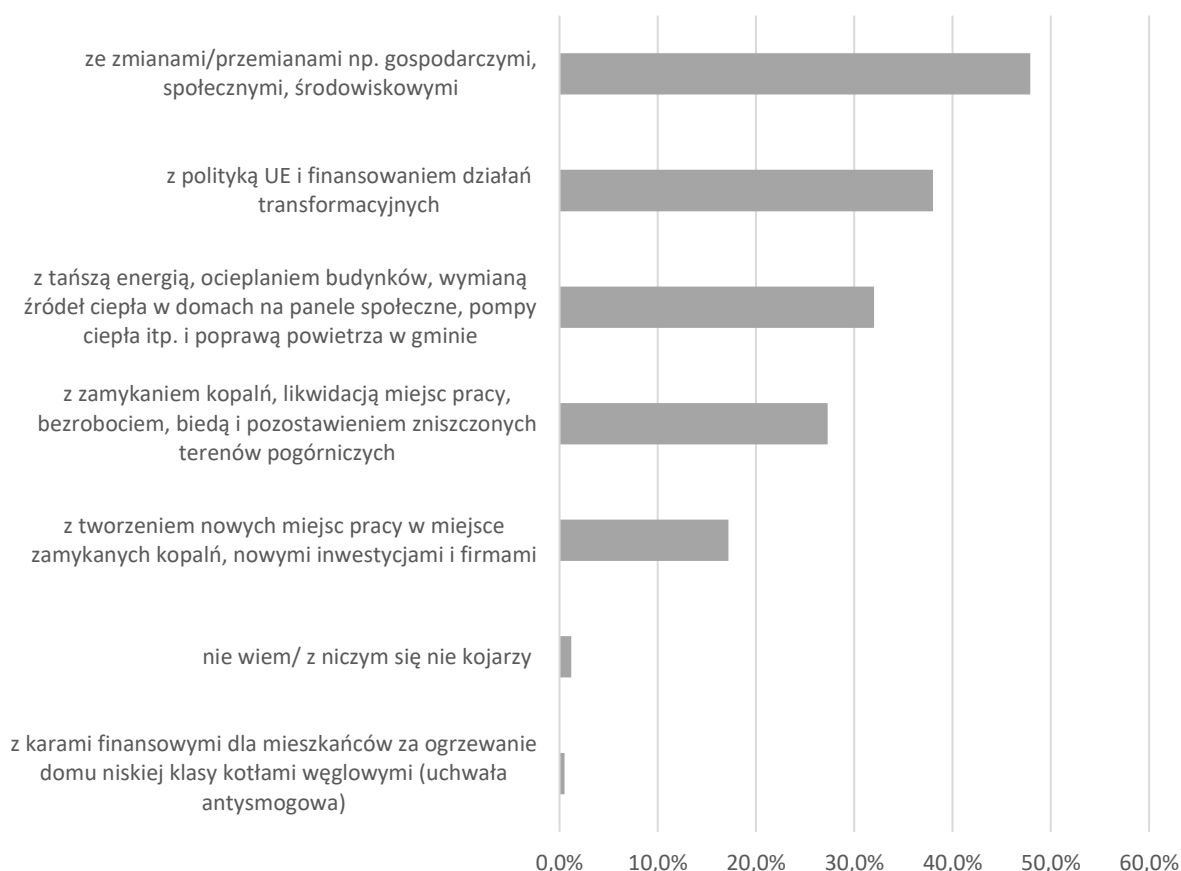
Ocena stopnia przygotowania mieszkańców województwa śląskiego do procesu transformacji energetycznej została przeprowadzona na podstawie wyników badania pt. *Gotowość społeczności lokalnych na zmiany wynikające z procesu transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej, określonego w Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 w wybranych gminach województwa śląskiego z problemem społecznym i/lub przestrzennym, które w największym stopniu dotknie proces przeobrażeń¹¹*, opracowanego na potrzeby Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego. Badaniem zostali objęci mieszkańcy gmin¹² z największą kumulacją problemów związanych z transformacją energetyczną tj. Bierunia, Bytomia, Jastrzębia-Zdroju, Mysłowic, Rudy Śląskiej, Rybnika i Zabrze.

Pojęcie sprawiedliwej transformacji nie jest powszechnie znane wśród mieszkańców województwa śląskiego. Świadczyć o tym może fakt, że z tym pojęciem spotkała się niecała połowa mieszkańców (42,6%). Zdecydowanie najwyższy odsetek osób znających pojęcie sprawiedliwej transformacji jest w gospodarstwach domowych, w których domownik/domownicy są zatrudnieni w sektorze wydobywczym (68%). Samo określenie „sprawiedliwa transformacja” mieszkańcom kojarzy się głównie ze zmianami społecznymi, gospodarczymi i środowiskowymi, polityką UE oraz działaniami związanymi z produkcją energii, zmniejszeniem energochłonności i emisyjności budynków.

¹¹ badanie zostało zrealizowane przez Market Research World

¹² Badanie obejmowało 2663 mieszkańców

Wykres 1. Skojarzenia związane z określeniem „sprawiedliwa transformacja”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Gotowość społeczności lokalnych na zmiany wynikające z procesu transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej, określonego w Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 w wybranych gminach województwa śląskiego z problemem społecznym i/lub przestrzennym, które w największym stopniu dotknie proces przeobrażeń – Raport z badania*, Market Research World, Gliwice 2025.

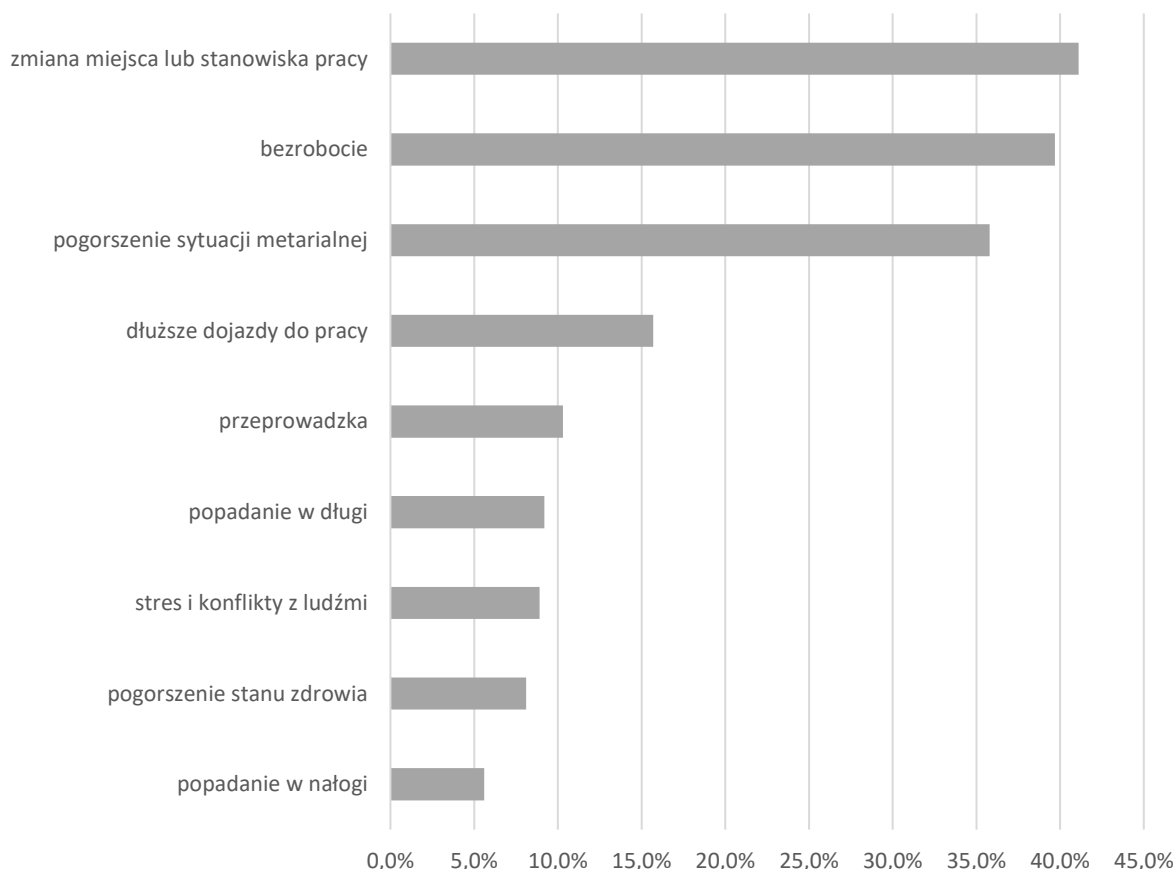
Wiedzę na temat powodów prowadzenia procesu transformacji energetycznej posiada niewiele ponad jedna trzecia mieszkańców (37,5%). Za przyczynę transformacji regionu mieszkańcy uznają: politykę UE zakładającą odchodzenie od paliw kopalnych (56,5%), ocieplenie klimatu (42,6%), dostęp do taniej, ekologicznej energii (41,3%), poprawę jakości środowiska zniszczonego przez przemysł (36,5%), dochodowy biznes dla dużych korporacji (33,3%), troskę o zdrowie ludzi i czyste powietrze (26,2%) czy też oczekiwania młodego pokolenia, aby żyć w czystym środowisku (19,5%).

Niespełna jedna czwarta mieszkańców uważa, że proces odchodzenia od paliw kopalnych jest słuszny (23,8%). Opinii przeciwnych, czyli wskazujących że proces odchodzenia od paliw kopalnych nie jest słuszny **jest dwukrotnie więcej**. Należy jednak pamiętać, że w badaniu brali udział mieszkańcy gmin, w których istniał w przeszłości i/lub nadal jest aktywny sektor wydobywczy węgla kamiennego, tj. posiadają szerszą wiedzę na temat korzyści i strat związanych z górnictwem węgla kamiennego.

Należy również mieć na uwadze, że proces transformacji województwa śląskiego trwa ponad 30 lat. Niektóre skutki nieprzygotowanej odpowiednio restrukturyzacji z lat 90-tych są widoczne do dnia dzisiejszego i powinny stanowić lekcję przy obecnym planowaniu interwencji. Niektórzy mieszkańcy pamiętają błędy popełnione w latach ubiegłych i przez ten pryzmat postrzegają obecną transformację regionu. Ponad 14% badanych deklaruowało, że w swoim najbliższym otoczeniu

(rodzina, znajomi) mają osoby, które doświadczyły konsekwencji zamykania zakładów wydobywczych. Z wypowiedzi mieszkańców wynika, że skutkiem restrukturyzacji czy zamykania kopalń była zmiana miejsca lub stanowiska pracy, bezrobocie czy też pogorszenie sytuacji materialnej.

Wykres 2. Skutki zamykania/restrukturyzacji sektora wydobywczego

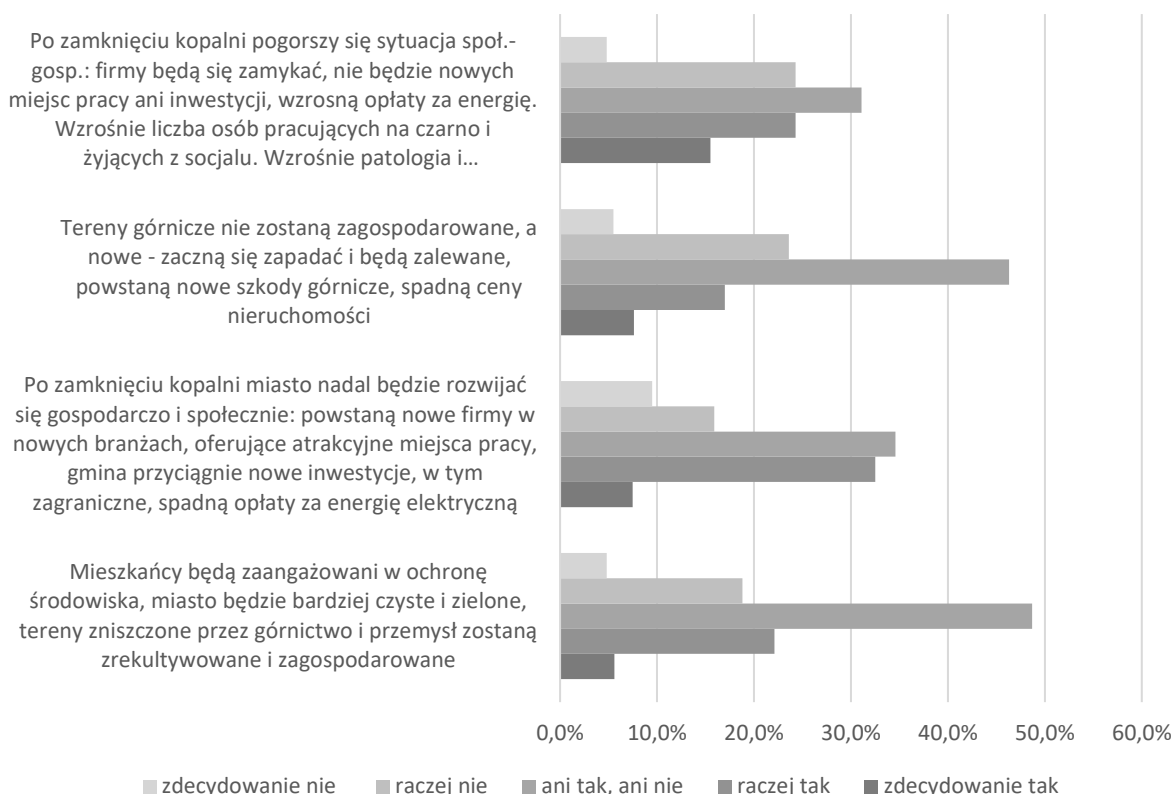

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Gotowość społeczności lokalnych na zmiany wynikające z procesu transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej, określonego w Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 w wybranych gminach województwa śląskiego z problemem społecznym i/lub przestrzennym, które w największym stopniu dotknie proces przeobrażeń – Raport z badania*, Market Research World, Gliwice 2025.

Pomimo negatywnych doświadczeń z lat ubiegłych mieszkańcy wokół siebie zauważają pozytywne zmiany związane z transformacją energetyczną, a należą do nich m.in. termomodernizacja budynków, wymiana źródeł ciepła na ekologiczne, oszczędzanie energii elektrycznej, wzrost liczby pojazdów elektrycznych, powstawanie nowych inwestycji (w tym firm generujących nowe miejsca pracy) czy też działania związane z zagospodarowaniem terenów poprzemysłowych, w tym pogórnictwa. Natomiast samo wygaszanie sektora górniczego postrzegane jest jako proces stopniowy.

W przypadku skutków prowadzonych działań można stwierdzić, że **mieszkańcy nie są zgodni w zakresie efektu transformacji energetycznej**. Mieszkańcy najczęściej spodziewają się pogorszenia sytuacji społecznej i gospodarczej (39,8%), natomiast z opinią przeciwną, tj. zakładającą dalszy rozwój gospodarczy gmin, zgadza się podobna liczba mieszkańców (40%).

Wykres 3. Przewidywane skutki transformacji energetycznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Gotowość społeczności lokalnych na zmiany wynikające z procesu transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej, określonego w Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 w wybranych gminach województwa śląskiego z problemem społecznym i/lub przestrzennym, które w największym stopniu dotknie proces przeobrażeń – Raport z badania*, Market Research World, Gliwice 2025.

Niepokojący jest fakt, że **prawie połowa mieszkańców (46,8%) uważa, że zarówno gmina, instytucje jak i sami mieszkańcy nie są odpowiednio przygotowani na zmiany związane z likwidacją zakładów wydobywczych** w gminie lub jej okolicach. Zaledwie 13,5% mieszkańców podchodzi optymistycznie do badanego zagadnienia. W przypadku oceny przygotowania do zmian związanych z zamykaniem kopalń należy zwrócić również uwagę na wysoki odsetek osób, które nie mają zdania w tym zakresie (39,7%). Może to wynikać z faktu, że wiedza z zakresu transformacji energetycznej nie jest powszechnie znana mieszkańcom, podobnie jak wiedza na temat powodów przeprowadzenia wskazanego procesu.

Z największym poparciem mieszkańców spotkały się takie rozwiązania przygotowujące do procesu likwidacji zakładów wydobywczych jak¹³:

- Dopłaty do wymiany źródeł ciepła w gospodarstwach domowych na bardziej ekologiczne (84,7%¹⁴);
- Stała współpraca kopalni, samorządu i potencjalnych pracodawców na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy dla mieszkańców tracących zatrudnienie (81,2%);

¹³ ankietowani wybierali z zamkniętej listy odpowiedzi

¹⁴ skumulowane odpowiedzi „zdecydowanie popiera” i „popiera”

- Przeniesienie pracowników górnictwa do pracy w pobliskiej kopalni/odprawy/wcześniejsze urlopu górnicze (78,8%);
- Pozyskanie dużego inwestora/pracodawcy, który stworzy wiele miejsc pracy dla mieszkańców (81%);
- Zagospodarowanie terenów pogórnich i przemysłowych na nowe cele gospodarcze i społeczne (75,1%);
- Termomodernizacja domów i urzędów, wymiana ogrzewania, okien, drzwi, aby były bardziej energooszczędne (72,9%);
- Przyciągnięcie nowych mniejszych lub średnich firm do miasta (72,8%);
- Wymiana autobusów na elektryczne/wodorowe i budowanie ścieżek rowerowych (51%).

Warto uzupełnić, że **mieszkańcy wybranych gmin województwa śląskiego generalnie nie mają pomysłów na sposób przygotowania gmin na zmiany związane z likwidacją sektora wydobywczego** (97,8% badanych nie udzieliło odpowiedzi). Pozostali najczęściej przytaczali wcześniejsze odpowiedzi, w tym związane z koniecznością zagwarantowania zwalnianym pracownikom nowych miejsc pracy. Pozostałe propozycje były związane z zapewnieniem bezpieczeństwa energetycznego (w tym poprzez budowę elektrowni jądrowej i wiatrowej) oraz działania edukacyjne i informacyjne dla mieszkańców (w tym związane z systemem zachęt do przebranżowienia/dokształcania).

Przedsiębiorstwa w obliczu transformacji

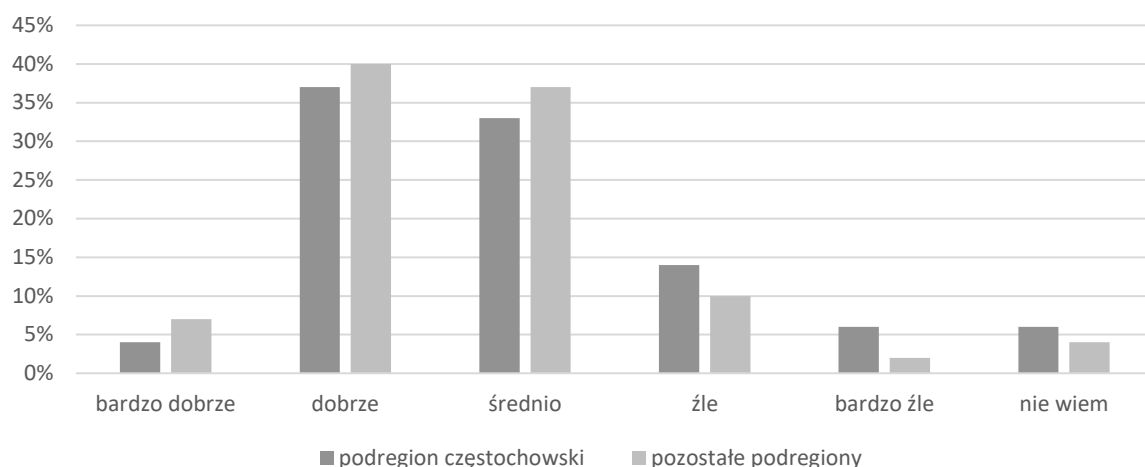

Na wstępie należy wskazać, że przeprowadzając analizę dotyczącą stopnia przygotowania przedsiębiorców z województwa śląskiego na zmiany wynikające z prowadzonej polityki energetyczno-klimatycznej podjęto próbę zbadania różnic pomiędzy przedsiębiorcami prowadzącymi działalność na obszarze wspartym środkami z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji i poza nim. Taki zabieg miał na celu z jednej strony poznanie opinii przedsiębiorców z całego regionu, a z drugiej zbadanie czy możliwość pozyskania dodatkowych środków wpływa na opinię w zakresie istoty przeprowadzenia procesu transformacji w województwie śląskim.

W ramach oceny sytuacji przedsiębiorstw z województwa śląskiego najbardziej narażonych na skutki prowadzonego procesu transformacji¹⁵, w pierwszej kolejności skupiono się na ich sytuacji finansowej. Przeprowadzona na podstawie wyników badania pt. *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050* analiza wykazała, że **sytuacja finansowa badanych przedsiębiorstw jest obecnie stabilna**. Największa grupa respondentów (39%) oceniła swoją kondycję jako „dobrą”, a nieco mniejsza (36%) oceniła swoją kondycję jako „średnią”. Firm deklarujących, że ich sytuacja jest „bardzo dobra” było 7%. Należy jednak zauważyć, że 11% badanych podmiotów ocenia swoją sytuację finansową jako „złą” a 3% jako „bardzo złą”. Analizując zebrany materiał na poziomie podregionów można stwierdzić, że wyniki uzyskane w podregionach objętych wsparciem z FST i w podregionie częstochowskim są zbliżone.

¹⁵ w ramach badania przeprowadzono 402 wywiady z przedstawicielami przedsiębiorstw z sekcji B, C, D, E, F i H).

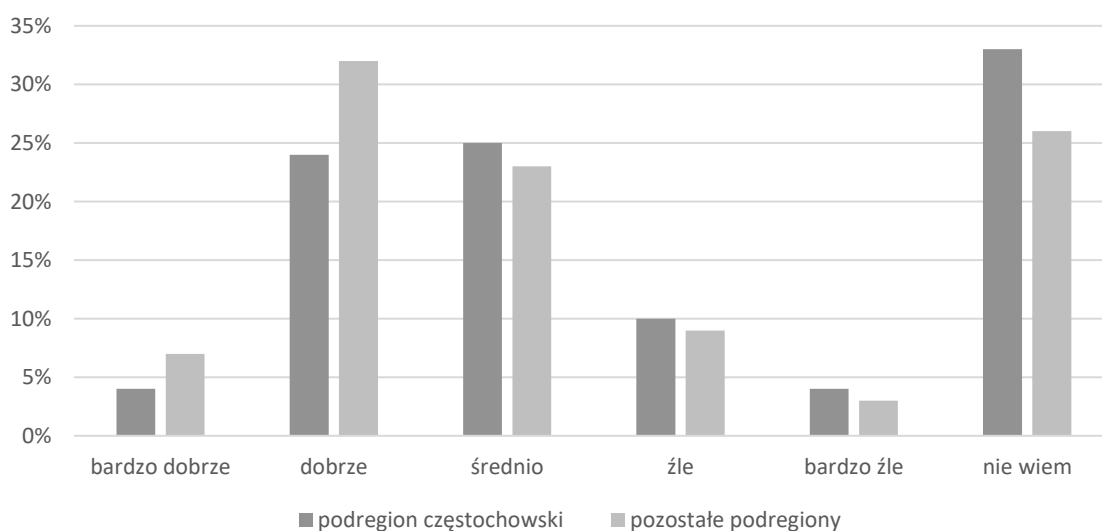
Wykres 4. Ocena sytuacji finansowych w wybranej grupie przedsiębiorców z województwa śląskiego w podziale na podregiony

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IB RiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

W przypadku przewidywanej kondycji firm w najbliższych latach, **31% badanych podmiotów przewiduje, że w kolejnych latach kondycja ich przedsiębiorstw będzie „dobra”, natomiast 6% że będzie „bardzo dobra”**. Należy jednak zwrócić uwagę, że stosunkowo duży odsetek przedsiębiorców (27%) nie potrafi określić, jak będzie wyglądać ich sytuacja w analizowanym okresie czasu. Porównując wyniki uzyskane w podregionie częstochowskim z pozostałymi podregionami stwierdzono większe różnice niż w poprzednim przypadku. Przedsiębiorcy z podregionu częstochowskiego wykazywali się większym pesymizmem w tym zakresie, jak również częściej nie byli w stanie jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie.

Wykres 5. Ocena kondycji wybranej grupy przedsiębiorców w okresie najbliższych 5 lat w podziale na podregiony

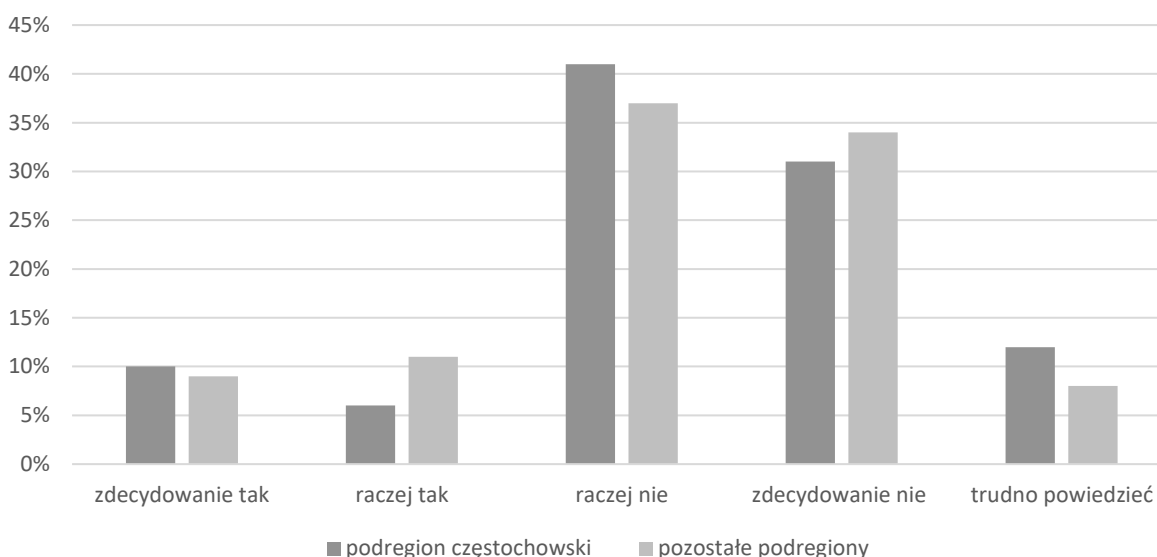

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji*

Z punktu widzenia prowadzenia polityki rozwoju w województwie śląskim, z zadowoleniem należy przyjąć, że **73% przedsiębiorców uważa, że transformacja energetyczna w regionie jest potrzebna**, w tym 39% badanych udzieliło odpowiedzi „zdecydowanie tak”, natomiast 34% wskazało na „raczej tak”. Odpowiedzi „raczej nie” udzieliło 8% podmiotów, natomiast – „zdecydowanie nie” odpowiedziało 6% badanych. Przedsiębiorcy, którzy nie byli zdecydowani w powyższej kwestii stanowili grupę 12% badanych. Należy zwrócić uwagę, że nie odnotowano znaczących różnic pomiędzy odpowiedziami przedsiębiorców z podregionu częstochowskiego oraz pozostałych podregionów. Takie wyniki badania mogą sugerować, że potrzeba wprowadzenia zmian jest zauważana w całym regionie, bez względu na lokalizację zakładów wydobywczych węgla kamiennego.

Większość przedsiębiorców nie postrzega procesu transformacji jako zagrożenia dla swojej firmy – 72% ankietowanych uważa, że nie wpłynie ona negatywnie na ich działalność. Tylko 20% przedsiębiorców obawia się negatywnego wpływu wskazanego procesu. W tym przypadku należy zwrócić uwagę, że przedsiębiorcy z subregionu częstochowskiego nieznacznie częściej wskazywali na odpowiedź „zdecydowanie tak”, „raczej nie” oraz „trudno powiedzieć”.

Wykres 6. Ocena procesu transformacji pod względem zagrożenia dla prowadzonej działalności gospodarczej w podziale na podregiony

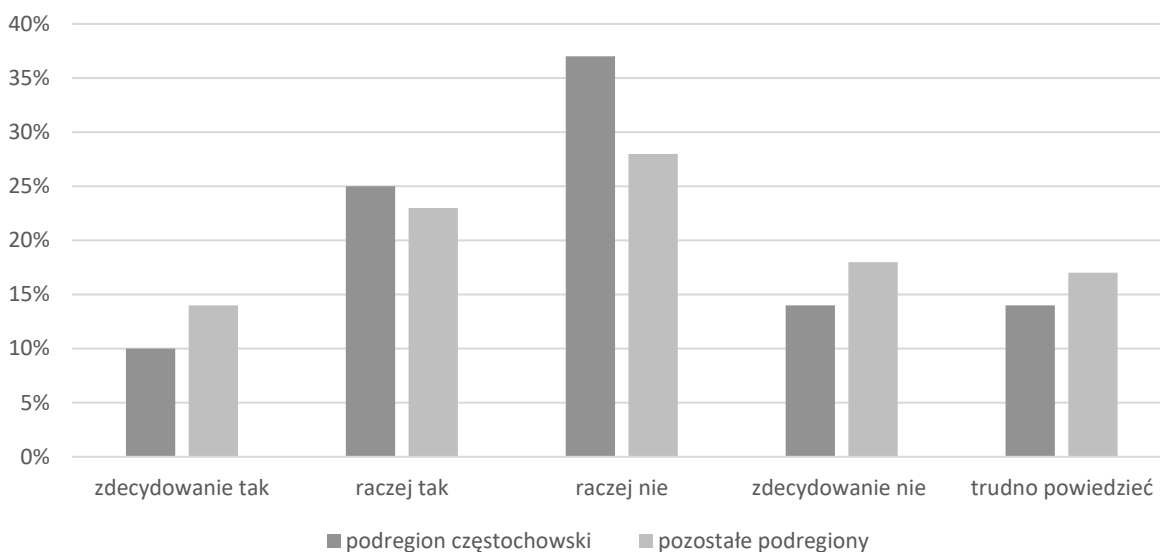
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Jeśli chodzi o katalog zagrożeń, a właściwie utrudnień, jakie widzą przedsiębiorcy w kontekście transformacji, najczęściej wskazywano na: niepewność regulacyjną (86% przedsiębiorców), wysokie koszty inwestycji (78%), nieuwzględnienie potrzeb przedsiębiorstw przez władze publiczne (74%), brak wsparcia ze strony władz/samorządu (64%), brak transparentności w udzielaniu wsparcia ze środków publicznych (63%), brak instrumentów wsparcia (58%), brak wykwalifikowanych pracowników (53%), wysoka konkurencja – brak nisz biznesowych (39%) oraz brak dostępności odpowiednich technologii (34%). Nie jest zaskoczeniem, że w tym przypadku przedsiębiorców z podregionu częstochowskiego częściej zwracali uwagę na m.in. brak wsparcia ze strony władz/samorządu, brak transparentności w udzielaniu wsparcia ze środków publicznych, czy też brak instrumentów wsparcia. Mając na

uwadze, że na etapie programowania wsparcia w ramach programu *Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027* (poza działaniami dedykowanym transformacji regionu) przewidziano większą pulę środków dla podregionu częstochowskiego na działania związane m.in. z rozwojem odnawialnych źródeł energii, wyniki badania mogą sugerować, że przedsiębiorcy z północnej części województwa nie posiadają wiedzy w tym zakresie.

Zdaniem najliczniejszej grupy przedsiębiorców transformacja nie jest szansą dla ich przedsiębiorstwa (46%), w kolejnej grupie byli przedsiębiorcy, którzy wskazali że transformacja jest dla nich szansą (36%), natomiast 17% badanych nie jest zdecydowana w tym zakresie. Należy zauważyć, że ponad połowa podmiotów z podregionu częstochowskiego nie postrzega procesu transformacji w kategoriach szansy.

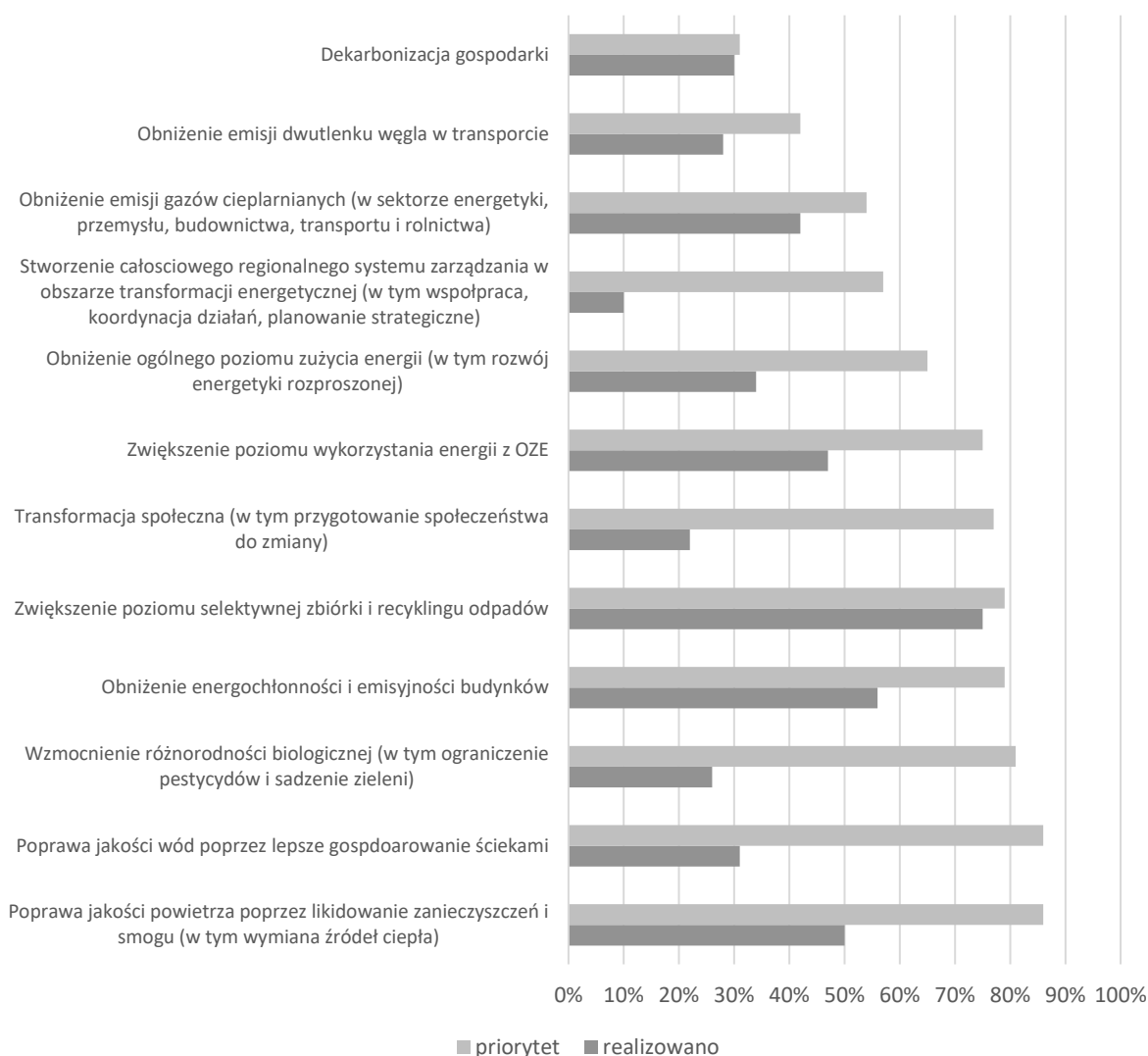
Wykres 7. Ocena procesu transformacji w kategorii szansy dla przedsiębiorstwa w podziale na podregiony

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IB RiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

W kategoriach szans, jakie niesie za sobą proces transformacji przedsiębiorcy wskazywali na m.in. możliwość pozyskania wsparcia na rozwój firmy (55% przedsiębiorstw), modernizację firmy, w tym wdrożenie nowoczesnych usług, produktów czy technologii (52%), zwiększenie zysków firmy (32%), zwiększenie zasięgu firmy (31%) oraz zmianę profilu działalności, w tym rozwój w nowych sektorach (20%). Odpowiedzi przedsiębiorców z podregionu częstochowskiego są zbliżone do odpowiedzi pozostałych przedsiębiorców, nie jest jednak zaskoczeniem fakt, że mniejsza liczba badanych wskazywała na szanse związane z możliwością pozyskania wsparcia na rozwój firmy.

Wykres 8. Wykaz wyzwań transformacyjnych priorytetowych z punktu widzenia przedsiębiorców oraz realizacja działań odpowiadających na te wyzwania

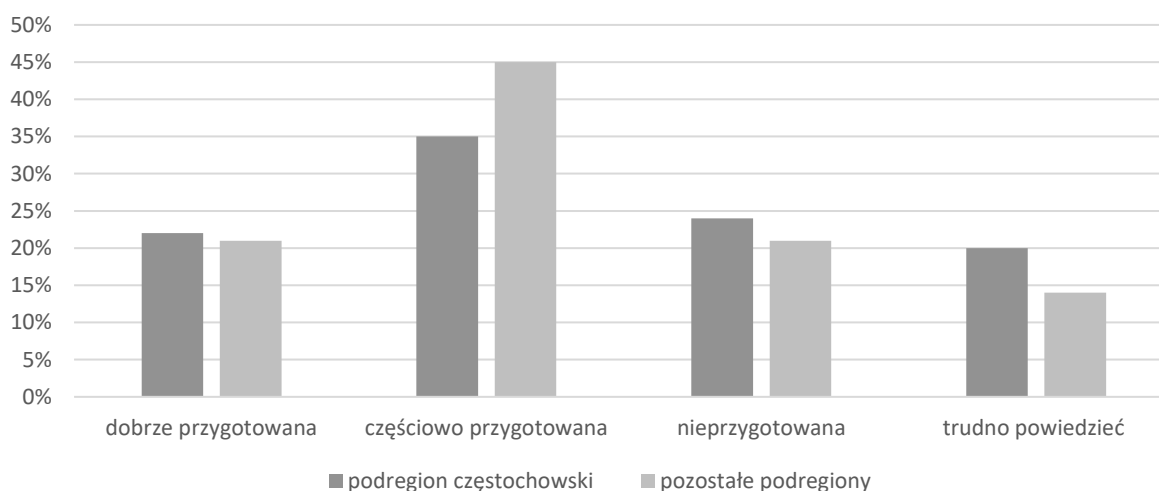

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IB RiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Przedsiębiorców z województwa śląskiego można uznać za świadomych priorytetów procesu transformacji. Za najważniejsze z nich uważają: poprawę jakości powietrza, poprawę jakości wód oraz wzmocnienie różnorodności biologicznej. Można więc stwierdzić, że dla przedsiębiorców kluczowa jest poprawa jakości środowiska, natomiast mniej priorytetowe są działania wpływające na środowisko tj. dekarbonizacja gospodarki, obniżenie emisji dwutlenku węgla w transporcie czy też ograniczenie emisji gazów cieplarnianych. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że realizacja działań podejmowanych przez przedsiębiorców w kontekście priorytetowych wyzwań transformacyjnych nie jest powszechna. Może to jednak wynikać z faktu, że niektóre działania wskazywane jako priorytetowe z punktu widzenia transformacji regionu, ze względu na ograniczone kompetencje nie są bezpośrednio wspierane przez przedsiębiorców.

Należy uzupełnić, że analiza w podziale na podregiony wykazała, że w podregionie północnym, w porównaniu do pozostałych podregionów, układ priorytetów jest zbliżony (nieco wyżej w rankingu jest zwiększenie wykorzystania energii z OZE oraz obniżenie ogólnego zużycia energii, w tym rozwój energetyki rozproszonej), natomiast w zakresie prowadzonych działań, większy odsetek przedsiębiorstw z podregionu częstochowskiego prowadził działania m.in. w zakresie selektywnej zbiórki i recyklingu odpadów, obniżenia energochłonności i emisyjności budynków, a także w zakresie poziomu wykorzystania energii z OZE.

Wykres 9. Ocena poziomu przygotowania przedsiębiorstw na zmiany związane z transformacją, w podziale na podregiony

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IB RiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Zadowolający jest fakt, że **pomimo szerokiego katalogu wyzwań związanych z procesem transformacji w województwie śląskim, ponad połowa przedsiębiorców jest przynajmniej częściowo do niego przygotowana**. Przedsiębiorcy nieprzygotowani do procesu stanowili ponad 20% badanych (24% w podregionie północnym i 21% w pozostałych podregionach). Odsetek przedsiębiorców, którzy nie potrafili odpowiedzieć na to pytanie może sugerować, że wskazane podmioty mogą potrzebować wsparcia w zakresie możliwości oraz koniecznego zakresu wprowadzenia zmian. Należy uzupełnić, że przedsiębiorcy pytani o wprowadzone zmiany przygotowawcze do transformacji, najczęściej wskazywali inwestycje w czyste technologie i inwestycje w działania B+R (ponad połowa badanych).

Przedsiębiorcy z branż najbardziej obciążonych procesem transformacji energetycznej mają jasne oczekiwania wobec samorządu regionalnego, a należą do nich głównie:

- Wprowadzenie ułatwień w kwestiach formalnych tj. uproszczeń procedur i dostępu do wsparcia;
- Zwiększenia możliwości zdobycia dofinansowania, w tym więcej naborów dedykowanych firmom;
- Więcej konsultacji i dialogu z przedsiębiorstwami;
- Kompleksowe działania informacyjne w zakresie transformacji;
- Lepsze doradztwo ze strony samorządów w zakresie dostosowania do wymogów polityki energetyczno-klimatycznej;
- Szkolenia dla przedstawicieli firm (zarówno dla kadry zarządzającej jak i dla pracowników).

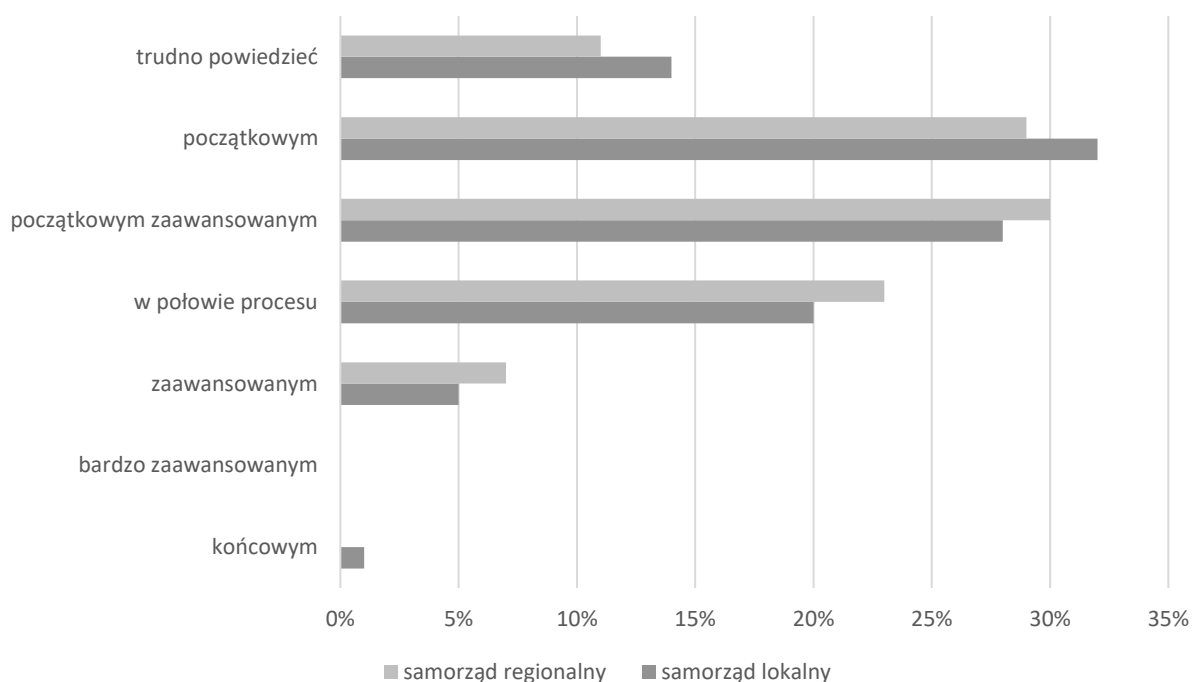
Przedsiębiorcy podchodzą do procesu transformacji zadaniowo – jako realizację konkretnych działań, wspieranych funduszami własnymi oraz zewnętrznymi. Przedsiębiorcy są świadomi nadchodzących zmian, jednak nie potrafią jednoznacznie określić ani zaakceptować ich kierunków i istoty. Planują jednak działania dostosowawcze, w tym związane z poprawą efektywności energetycznej (60% przedsiębiorstw), przeprowadzeniem szkoleń dla pracowników (48%), szeroko rozumiane dostosowanie się do zmian (45%), nawiązaniem współpracy z innymi firmami i/lub organizacjami (33%) czy też zwiększenie zatrudnienia (31%). Można więc stwierdzić, że większość firm stawia na adaptację poprzez modernizację i rozwój kompetencji. Przedsiębiorcy nie patrzą natomiast na transformację jako na proces długofalowy zmieniający otoczenie. Przedsiębiorcom często brakuje strategii firmy lub wizji rozwoju uwzględniający proces transformacji. Może to wynikać z faktu, że wiedza przedsiębiorców na temat transformacji jest często fragmentaryczna i nacechowana emocjonalnie.

Jednostki samorządu terytorialnego¹⁶ w obliczu transformacji

Ponad połowa przedstawicieli samorządów lokalnych uważa, że ich jednostka jest na **początkowym etapie procesu transformacji** (60% podmiotów), natomiast stopień zaawansowania procesu w samorządzie regionalnym ocenia na podobnym poziomie (59%). Kilkanaście procent jednostek samorządów lokalnych nie było w stanie dokonać zarówno oceny własnego poziomu transformacji, jak również stopnia zaawansowania procesu na poziomie regionalnym. Warto zwrócić uwagę, że 1% samorządów lokalnych uważa, że ich jednostka jest już na końcowym etapie procesu.

Wykres 10. Ocena, na jakim etapie procesu transformacji jest obecnie samorząd

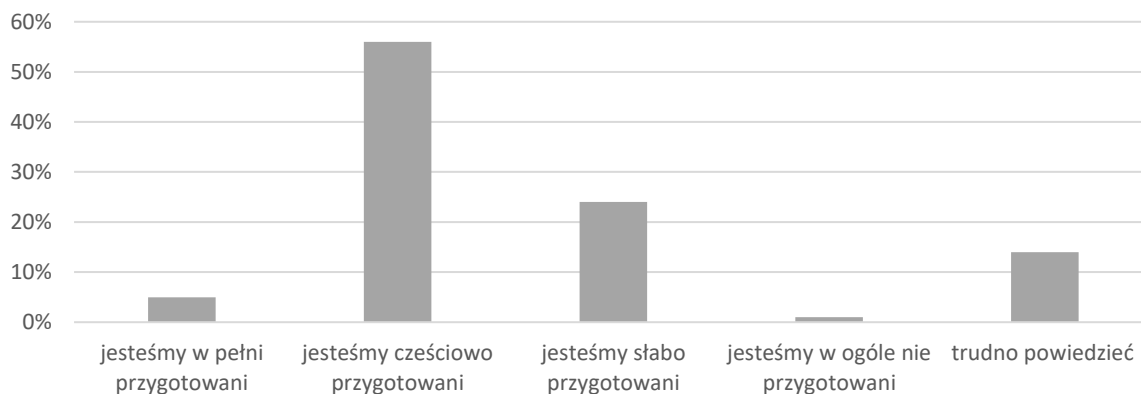

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

¹⁶ W badaniu uczestniczyły 133 jednostki samorządu terytorialnego z województwa śląskiego (tj. 112 gmin i 21 powiatów).

Ponad połowa JST w województwie śląskim ocenia swój poziom przygotowania do transformacji jako częściowy, natomiast 5% uważa że jednostka którą reprezentuje jest w pełni przygotowana do procesu. Aż 25% badanych wskazało, że ich jednostka nie jest przygotowana na transformację, co może stanowić wyzwanie dla skutecznego prowadzenia działań w regionie. Pozostali badani nie posiadali wiedzy w tym zakresie.

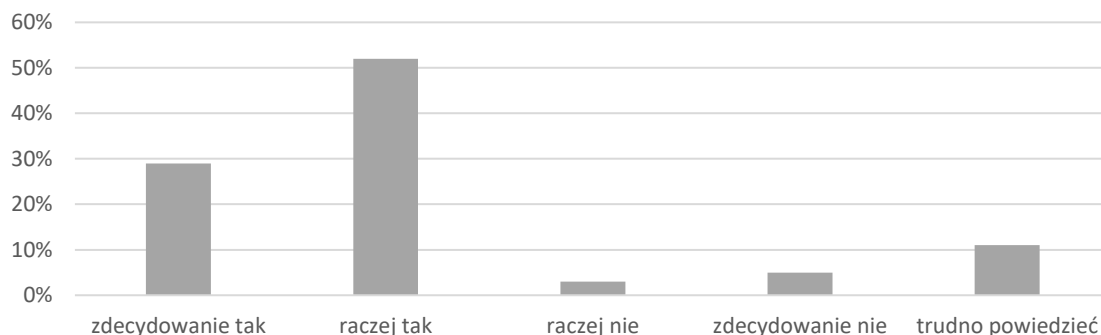
Wykres 11. Ocena poziomu przygotowania JST na zmiany związane z transformacją

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IB RiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Gminy i powiaty postrzegają transformację energetyczną głównie w perspektywie rozwoju OZE (41%), przeciwdziałania zmianom klimatycznym (32%), ochrony środowiska (29%), odejścia od energetyki węglowej w gospodarce (26%), odejścia od węgla w gospodarstwach domowych (26%), zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza, wód i gleby (24%) czy też rozwoju nowych technologii (23%). Na dalszych miejscach powiły się również zagadnienia związane z zamykaniem kopalni i zakładów z sektora oekologicznego, nakładami finansowymi na modernizację infrastruktury, zrównoważonym rozwojem, elektromobilnością, zyskiem finansowym (niższe koszty energii i utrzymania infrastruktury), redukcją zatrudnienia i koniecznością przekwalifikowania pracowników branży wydobywczej, rozwojem terenów zielonych czy też polepszeniem jakości życia mieszkańców. Można więc stwierdzić, że **przedstawiciele JST utożsamiają proces transformacji energetycznej bardziej w perspektywie środowiska i gospodarki, niż w aspekcie społecznym**.

Wykres 12. Poziom oceny potrzeby transformacji województw śląskiego

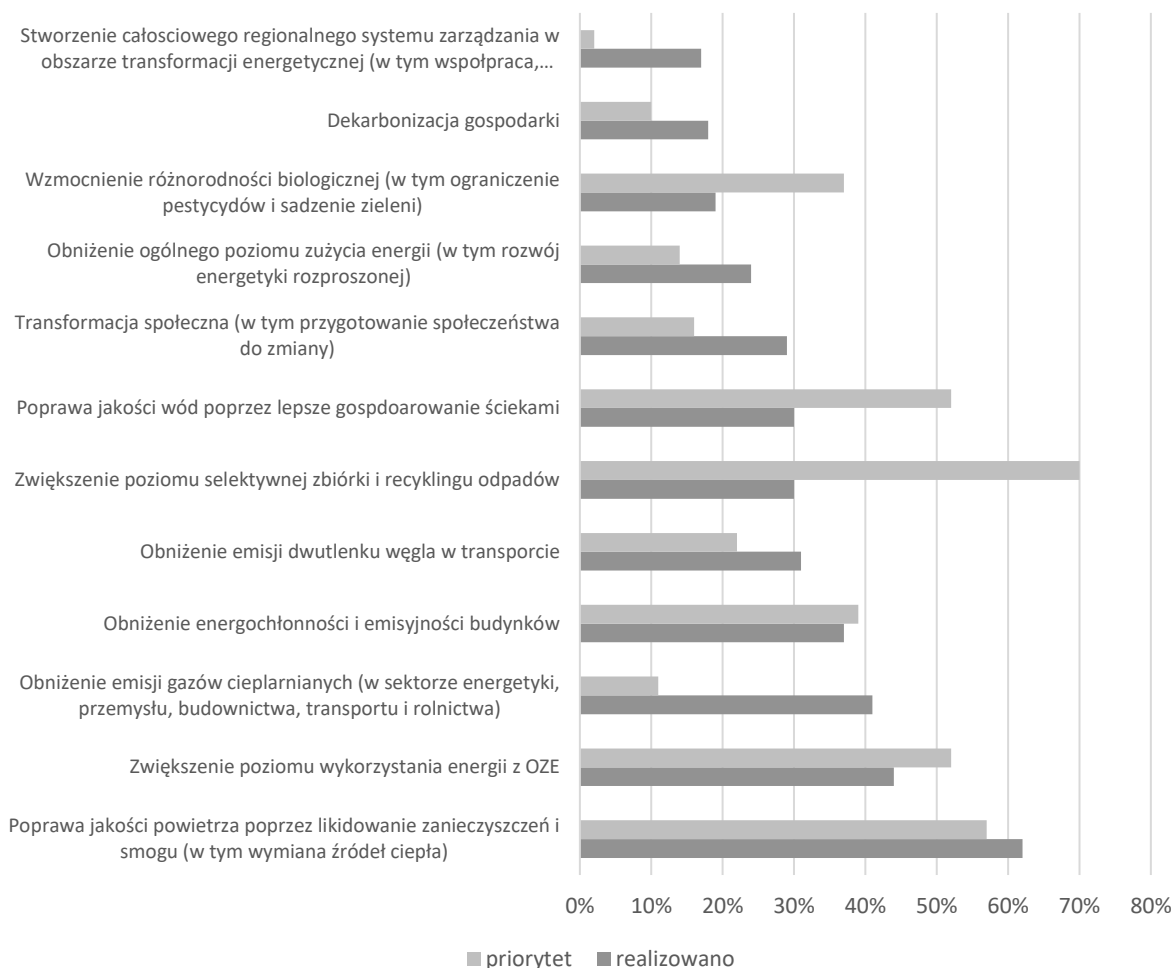

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IB RiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Zdecydowana większość samorządów lokalnych (81%) jest zgodna, że **transformacja energetyczna w województwie śląskim jest potrzebna**. Do pozostałej grupy (19%) można zaliczyć zarówno przeciwników wprowadzania wskazanych działań w regionie (8%) oraz osoby niezdecydowane (11%).

W odpowiedzi na wyzwania wynikające z polityki energetyczno-klimatycznej przedstawiciele samorządów za priorytetowe uznali: poprawę jakości powietrza poprzez wymianę emisyjnych źródeł ciepła, zwiększenie poziomu wykorzystania energii z OZE, obniżenie emisyjności gazów cieplarnianych oraz obniżenie energochłonności i emisyjności budynków. Zarówno dekarbonizacja gospodarki regionu jak i stworzenie całościowego systemu zarządzania regionalnego w obszarze transformacji energetycznej znalazły się na dalszych pozycjach. Należy wskazać, że **realizacja działań w gminach i powiatach skupiała się na priorytetach, które wynikają z ich kompetencji** tj. związanych np. z selektywną zbiórką i recyklingiem odpadów, poprawą jakości powietrza poprzez likwidowanie smogu, zwiększeniem poziomu wykorzystania energii z OZE czy też gospodarką wodno-ściekową.

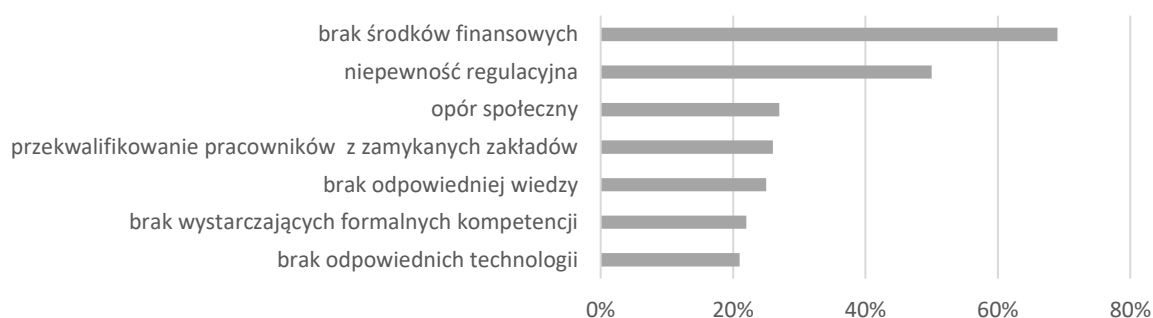
Wykres 13. Wykaz wyzwań transformacyjnych priorytetowych z punktu widzenia samorządów lokalnych oraz realizacja działań odpowiadających na te wyzwania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

JST najczęściej podejmowały działania związane z informowaniem interesariuszy o procesie transformacji (53%), inwestycjami w celu dostosowania posiadanej infrastruktury do transformacji energetycznej (41%), programami i działaniami edukacyjnymi (32%), konsultacjami społecznymi (31%), wprowadzaniem odpowiednich zapisów do dokumentów strategicznych (31%), wspieraniem inicjatyw proekologicznych (26%), prowadzeniem szkoleń dla pracowników jednostki (23%), wsparciem doradczym (23%) i finansowym (23%) mieszkańców i przedsiębiorców, wspieraniem zakładania spółdzielni energetycznych i klastów (20%), a także związanych z korzystaniem z usług firmy doradczej do wsparcia zarządzania procesem transformacji energetycznej (13%). Należy uzupełnić, że **14% JST nie podejmowało do tej pory żadnych działań w zakresie transformacji**, natomiast 9% deklarowało lobbing w kierunku zatrzymania polityki energetyczno-klimatycznej i transformacji energetycznej w województwie śląskim.

Wykres 14. Główne wyzwania JST związane z transformacją energetyczną

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Jednostki samorządu terytorialnego województwa śląskiego wskazują, że w **zakresie transformacji energetycznej brakuje im odpowiedniej ilości środków finansowych**, natomiast prowadzone działania utrudnia m.in. niepewność regulacyjna i opór społeczny. W dalszej kolejności przedstawiciele JST wskazywali również na brak odpowiedniej wiedzy oraz brak wystarczających kompetencji formalnych. Należy zwrócić uwagę, że gminy i powiaty wskazywały na braki w wykwalifikowanej i odpowiednio przygotowanej kadry pracowniczej w jednostce. Nietety badani nie byli w stanie jednoznacznie określić zakresu braków kompetencyjnych w jednostce, co może wskazywać na niewystarczającą diagnozę wewnętrzną potrzeb JST w tym zakresie.

Lokalne jednostki samorządu terytorialnego mają również konkretne oczekiwania wobec samorządu regionalnego, a dotyczą one w szczególności:

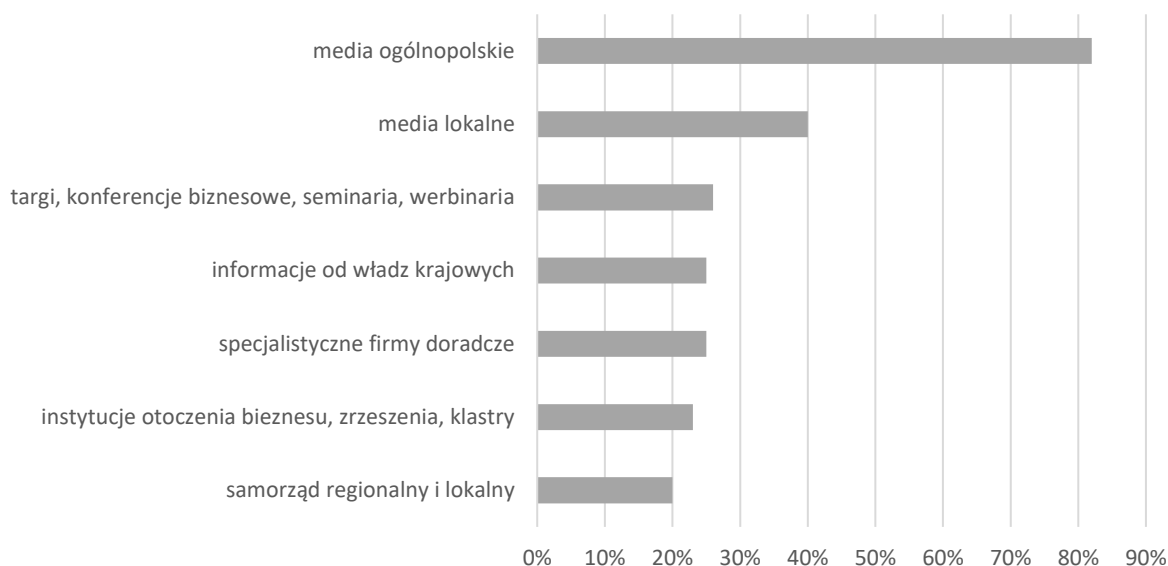
- Zwiększenia możliwości uzyskania środków finansowych;
- Doradztwa w zakresie dostosowania samorządów lokalnych do wymogów transformacji;
- Wprowadzenia ułatwień w kwestiach formalnych w dokumentach aplikacyjnych, koniecznych do uzyskania wsparcia finansowego;
- Szkoleń dla pracowników urzędów;
- Kompleksowych działań informacyjnych w zakresie transformacji w regionie;
- Zwiększenia ilości konsultacji i dialogu z przedstawicielami JST.

Należy zauważyć, że **oczekiwania przedsiębiorców i przedstawicieli gmin i powiatów wobec samorządu regionalnego są analogiczne** i dotyczą w głównej mierze wsparcia finansowego prowadzonych działań oraz prowadzenia działań edukacyjno-informacyjno-konsultacyjnych z zakresu procesu transformacji. Można więc wskazać, że Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego jest potrzegany w pierwszej kolejności jako dysponent środków finansowych, a dopiero w drugiej za podmiot wyznaczający kierunki działań wynikające z prowadzonej polityki energetyczno-klimatycznej.

Wyniki badania przeprowadzonego na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego¹⁷ wskazują na **deficyty w komunikacji na temat prowadzonego w regionie procesu transformacji energetycznej**. Ponad połowa przedsiębiorców ocenia, że jest słabo (33%) lub wręcz bardzo słabo (24%) poinformowana na temat planów dotyczących transformacji regionu. Przedsiębiorcy wiedzę na temat transformacji czerpią głównie z mediów ogólnopolskich (82%) i lokalnych (40%). Rzadziej natomiast informacje pozyskują bezpośrednio od samorządów (20%) oraz instytucji otoczenia biznesu (23%). Na tej podstawie można wnioskować, że przedsiębiorcy często nie zdają sobie sprawy, że prezentowane w mediach informacje są bardzo często udostępniane na zlecenie lub przy wsparciu np. samorządu regionalnego.

Wykres 15. Źródła informacji na temat transformacji z których wiedzę czerpią przedsiębiorcy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IB RiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Dodatkowo **45% przedsiębiorców wskazywało, że w ogóle nie zetknęło się z komunikacją ze strony władz samorządowych** na temat transformacji energetycznej, a **25% przedsiębiorstw ocenia tą komunikację negatywnie**. Można więc stwierdzić, że istnieje konieczność intensyfikacji działań informacyjnych na temat prowadzonych działań, ale również dopracowania zakresu przekazywanych informacji. Należy uzupełnić, że na słaby przepływ informacji pomiędzy samorządami lokalnymi a przedsiębiorcami zdecydowany wpływ ma podejście niektórych JST, które uważają, że takie działania nie są w ich kompetencji (30%). Uwzględnić należy również fakt, że samorządy same zwracają uwagę na niewystarczający poziom posiadanej wiedzy na temat transformacji regionu.

W przypadku gmin i powiatów z województwa śląskiego, głównym źródłem informacji dla tych podmiotów na temat transformacji energetycznej jest Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego (87% badanych). Istotną rolę odgrywają również strony internetowe administracji UE oraz informacje przekazywane przez władze krajowe (po 51%). Można więc przypuszczać, że

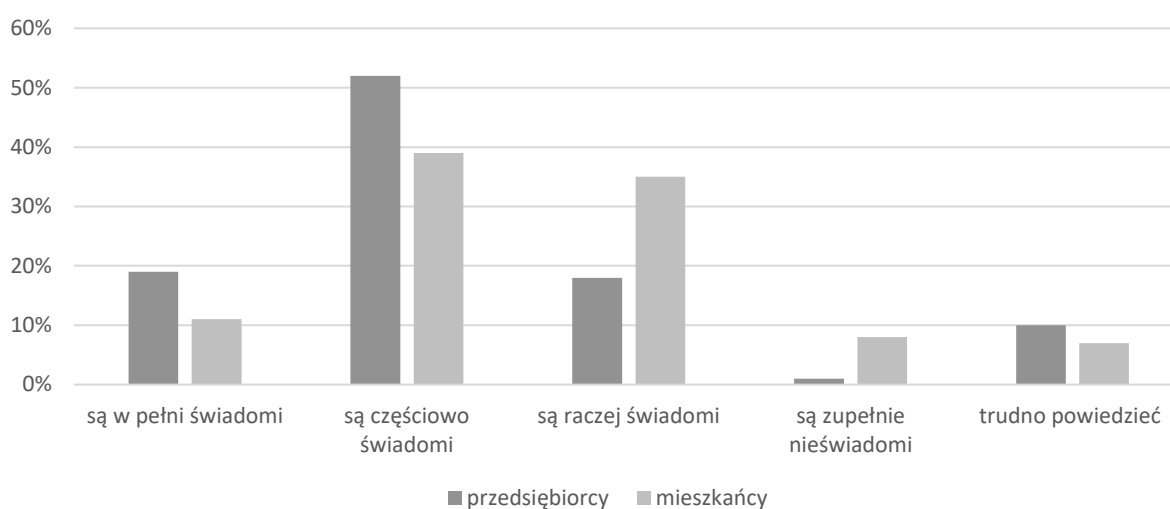
¹⁷ *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050.*

znacząca część informacji jakie docierają do samorządów dotyczą możliwości wsparcia finansowego, a nie samego procesu (w tym kierunków i harmonogramu wprowadzania zmian).

Oceny komunikacji władz regionalnych z samorządem lokalnym są podzielone. Pozytywnie ocenia ją 43% badanych, natomiast negatywnie 21% badanych. Średnią ocenę wystawiło 26% JST.

Dodatkowo przedstawiciele gmin i powiatów z województwa śląskiego zadeklarowały, że na terenie ich jednostki przedsiębiorcy są lepiej poinformowani o transformacji niż mieszkańcy. Jednak w obu przypadkach istnieje konieczność intensyfikacji działań zwiększających świadomość społeczną na temat nadchodzących zmian.

Wykres 16. Ocena świadomości mieszkańców i przedsiębiorców na temat transformacji energetycznej, w opinii JST

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050 – Raport końcowy podsumowujący projekt badawczy*, Fundacja Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRiS – lider konsorcjum oraz Grupa Doradcza Sp. z o.o., Warszawa/Katowice 2025.

Z rozmów przeprowadzonych w ramach panelu obywatelskiego¹⁸ jasno wynika, że mieszkańcy województwa śląskiego chcą znać szczegóły dotyczące przyszłości regionu. W ich opinii obecny przekaz medialny jest często zbyt ogólnikowy i skupiony głównie na aspekcie ekologicznym. Dodatkowo w przekazie wybrzmiał mocno aspekt związany z brakiem informacji o kompleksowym planie i harmonogramie zmian, w tym „mapy drogowej” transformacji. W trakcie warsztatów wypracowano również **trzy główne, najbardziej oczekiwane kierunki działań komunikacyjnych** tj.:

1. **Jasna wizja przyszłości** – należy precyzyjnie komunikować docelowy model transformacji, uwzględniający zarówno jego korzyści jak i koszty.
2. **Transparentny harmonogram** – należy wskazać jakie działania i w jakiej kolejności mają zostać podjęte.
3. **Wsparcie dla społeczności** – należy jasno określić, jakie wsparcie otrzymają mieszkańcy i przedsiębiorcy oraz jakie koszty poniosą samodzielnie.

¹⁸ Panel obywatelski stanowił jeden z elementów badania *Identyfikacja wyzwań stojących przed samorządami i przedsiębiorcami z województwa śląskiego związanych z uwarunkowaniami polityki rozwoju w obszarze sprawiedliwej transformacji i polityki klimatycznej do roku 2050*.

Prowadzona przez Zarząd Województwa Śląskiego polityka rozwoju jest jasno zdefiniowana i ukierunkowana na zieloną gospodarkę. W regionie prowadzonych jest szereg działań zmierzających do osiągnięcia celów neutralności klimatycznej, wynikających bezpośrednio z zapisów regionalnych, krajowych i unijnych dokumentów strategicznych. Poniżej wymieniono najważniejsze przykłady działań wspierających proces transformacji województwa śląskiego.

Obszar Strategicznej Interwencji – Gminy w transformacji górniczej

Jak wskazano już wcześniej w obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” został wyznaczony obszar strategicznej interwencji – *Gminy w transformacji górniczej*. W procesie wyznaczania gmin należących do OSI kierowano się następującymi przesłankami:

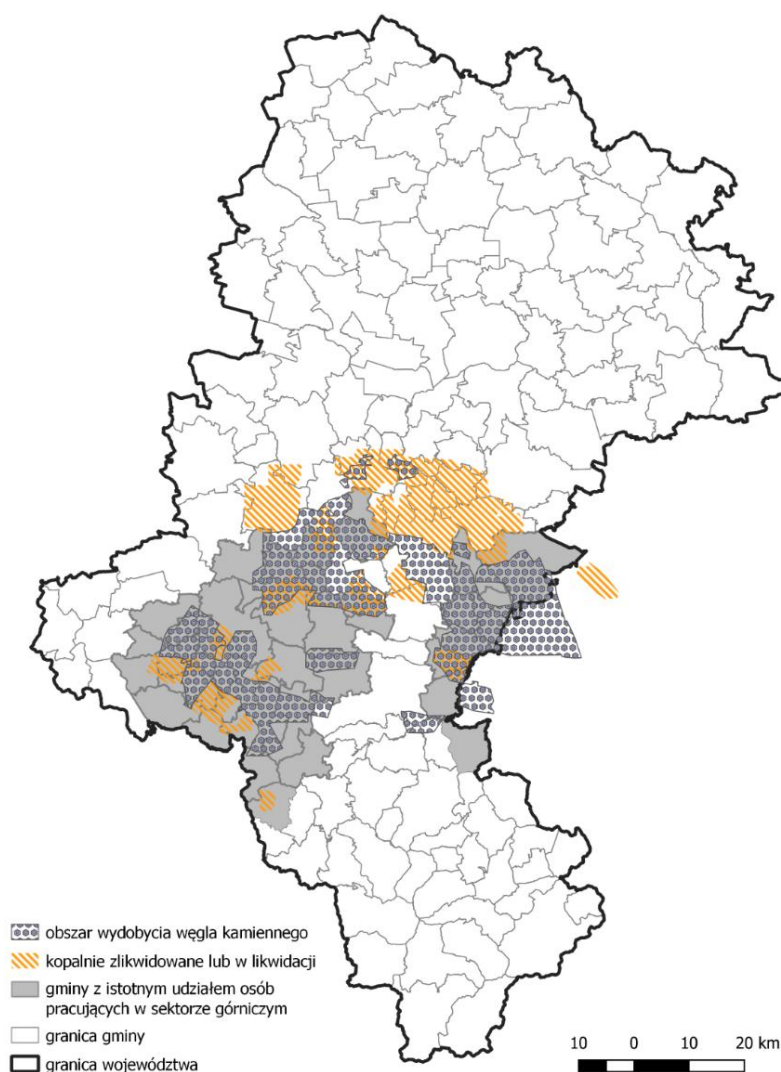
- na terenie gminy występują tereny pogórnice po zakończonej już działalności wydobywczej (kopalnie węgla kamiennego zlikwidowane lub w likwidacji);
- na terenie gminy prowadzona jest aktualnie działalność wydobywcza węgla kamiennego;
- na terenie gminy występuje znacząca liczba pracujących w sektorze górniczym i istotny odsetek pracujących w górnictwie w ogóle zatrudnionych.

Zwrócono więc uwagę z jednej strony na problem znacznego udziału terenów przemysłowych i poprzemysłowych oraz terenów, na których wystąpiły lub wystąpią skutki eksploatacji górniczej, jak również na kwestie społeczne związane z przekwalifikowaniem pracowników odchodzących z sektora górniczego.

Mając na uwadze powyższe kryteria i podejście do problemu, w ramach OSI wskazano 64 gminy, które zakwalifikowano w ramach trzech grup problemowych tj. gminy z problemem społeczno-przestrzennym (38 gmin), gminy z problemem społecznym (2 gminy) i gminy z problemem przestrzennym (24 gminy).¹⁹

¹⁹ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2020.

Mapa 2. Obszar strategicznej interwencji – Gminy w transformacji górniczej

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie.

Narzędzie jakim jest OSI wykorzystywane jest m.in. w procesie wdrażania FE SL 2021-2027 - w kryteriach do ogłaszanych naborów. Dzięki temu gminy wskazane w ramach OSI mają większe szanse na otrzymanie dofinansowania zdobywając więcej punktów podczas oceny formalnej i/lub merytorycznej. Przykładowymi działaniami w ramach których zastosowano wskazane kryterium są działania:

- 10.01 Wykorzystanie terenów zdegradowanych w celu rozwoju regionu poprzez inwestycje przedsiębiorstw;
- 10.03 Wsparcie MŚP na rzecz transformacji;
- 10.06 Rozwój energetyki rozproszonej opartej o odnawialne źródła energii;
- 10.09 Ponowne wykorzystanie terenów przemysłowych, zdewastowanych, zdegradowanych na cele rozwojowe regionu;
- 10.20 Wsparcie na założenie działalności gospodarczej;
- 10.23 Edukacja zawodowa w procesie sprawiedliwej transformacji regionu;
- 10.24 Włączenie społeczne - wzmocnienie procesu sprawiedliwej transformacji;
- 10.25 Rozwój kształcenia wyższego zgodnie z potrzebami zielonej gospodarki.

Należy podkreślić, że duża część gmin widzi zachętę w fakcie takich zapisów w *Regulaminach wyboru projektów*. W przeprowadzonym badaniu ankietowym przeprowadzonym przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego wśród gmin, które deklarują, że na ich terenie występują złoża węgla kamiennego i/lub tereny wydobywcze lub pogórnice, aż 25% uważa, że jednym z powodów realizacji działań w kierunku ponownego zagospodarowania terenów pogórnich są preferencje w aplikowaniu o środki UE.

Regionalne Obserwatorium Procesu Transformacji²⁰

W latach 2022-2023 Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego jako lider projektu) przy wsparciu partnerów tj. Głównego Instytutu Górniczego – Państwowego Instytutu Badawczego, Górniczej Izby Przemysłowo Handlowej oraz Związku Zawodowego Górników w Polsce realizował projekt pn. *Regionalne Obserwatorium Procesu Transformacji (ROPT)*. Projekt powstał z inicjatywy Zespołu Regionalnego ds. Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego, aby wspierać zarządzanie procesem transformacji społeczno-gospodarczej. Głównym celem projektu było z jednej strony nawiązanie współpracy i prowadzenie rozmów zmierzających do łagodzenia skutków zamykania kopalń i outplacementu, natomiast z drugiej wspieranie zmian gospodarczych zmierzających w stronę zielonej i cyfrowej przyszłości. Projekt promował także nowe kierunki rozwoju zawodowego w obszarach regionalnych inteligentnych specjalizacji.

W trakcie 1,5 roku trwania projektu zrealizowano wiele różnorodnych działań, które wspierały proces sprawiedliwej transformacji w województwie. Przeprowadzono **8 badań społecznych ściśle związanych z tematyką transformacji dot. m.in.:** oczekiwań i postaw pracowników kopalń i firm okologicznych w zakresie zmian na rynku pracy, roli liderów związkowych w procesie zmian, wizji i planów interesariuszy w zakresie dekarbonizacji regionu, wpływu zamknięcia kopalń na lokalne otoczenie. Wyniki badań i płynące z raportów wnioski pozwoliły na lepsze zrozumienie procesów związanych z transformacją, w szczególności pożądanymi kierunkami reorientacji zawodowej oraz przygotowaniem pracowników i pracodawców do nadchodzących zmian. Dodatkowo w celach monitoringowych opracowano **Bilans Strategiczny**, który przedstawia wyniki przeprowadzonych badań społecznych w odniesieniu do celów *Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030*.

Dla interesariuszy procesu transformacji zorganizowano wiele wydarzeń, które spotkały się z dużym zainteresowaniem, m.in.:

- **warsztaty lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego** dla społeczności lokalnych z podregionów węglowych (bielskiego, bytomskiego, gliwickiego, katowickiego, rybnickiego, sosnowieckiego i tyskiego), gdzie omówiono propozycje projektowe przygotowane przez środowiska lokalne oraz prowadzono dyskusję na temat procesów zachodzących w poszczególnych podregionach, modeli transformacyjnych, dobrych praktyk i innowacyjnych technologii (**298 uczestników**);
- **seminaria nt. działań i narzędzi transformacyjnych** dla przedstawicieli władz samorządowych, środowisk lokalnych oraz instytucji otoczenia biznesu i przedsiębiorstw. Uczestnicy otrzymali informacje na temat postępów prac związanych z wdrażaniem Programu FE SL 2021-2027 oraz wyzwań dotyczących procesu transformacji w kontekście założeń *Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030* (**219 uczestników**);

²⁰ Opracowano na podstawie informacji przygotowanej przez Referat Transformacji, Departament Rozwoju i Transformacji Regionu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego – pełniącego rolę lidera projektu ROPT i ROPT 2.0.

- **warsztaty innowacji**, z których każdy poświęcony był tematowi jednej z inteligentnych specjalizacji regionu zgodnie z *Regionalną Strategią Innowacji Województwa Śląskiego 2030 – Inteligentne Śląskie (113 uczestników)*;
- **pilotażowa kawiarenka transformacji dla przedsiębiorców** planujących zmiany profilu działalności wynikające z procesu transformacji regionu. Indywidualne konsultacje w nieformalnym otoczeniu stworzyły przestrzeń do owocnej i ożywionej dyskusji (**13 przedsiębiorców**).

Zorganizowano również **dwie wizyty studyjne** do innych regionów węglowych w Polsce – tj. do województwa dolnośląskiego oraz wielkopolskiego i łódzkiego (w ramach jednej wizyty studyjnej). Celem wyjazdów była wymiana doświadczeń związanych z prowadzeniem procesów transformacji społeczno-gospodarczej w regionach zmierzających się z wyzwaniami związanymi z odchodzeniem od gospodarki opartej na węglu.

Utworzono także **bazę interesariuszy procesu transformacji**. Województwo Śląskie wykorzystuje ją, aby sprawniej dotrzeć ze swoją ofertą lub propozycją nawiązania współpracy, do odpowiedniej grupy osób/instytucji.

Mając na uwadze, że projekt stanowił istotne narzędzie wspierające proces transformacji w województwie śląskim, podjęto decyzję o jego kontynuacji. Realizacja projektu planowana jest na lata 2024-2026, we współpracy z Głównym Instytutem Górniczym – Państwowym Instytutem Badawczym, Górniczą Izbą Przemysłowo-Handlową, Katowicką Specjalną Strefą Ekonomiczną S.A., Porozumieniem Związków Zawodowych „KADRA”, Uniwersytetem Ekonomicznym w Katowicach, Związkiem Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć oraz Związkiem Zawodowym Górników w Polsce.

Projekt został wzbogacony nie tylko o nowych Partnerów, ale również poszerzona została grupa interesariuszy. Dodatkowo projekt uzupełniono o nowe obszary działania. Bazując na wnioskach wyciągniętych z pierwszej edycji projektu oraz korzystając z doświadczeń Partnerów, działania projektowe zaplanowano w ten sposób, aby jak najlepiej odpowiedzieć na potrzeby interesariuszy, a tym samym w jak największym zakresie wesprzeć proces sprawiedliwej transformacji w województwie śląskim.

Działania w ramach projektu ROPT 2.0 realizowane są w ramach 4 modułów:

1. Moduł Analityczno-Badawczy – zakłada prowadzenie **badan i analiz** diagnostycznych, strategicznych i foresightowych w zakresie sprawiedliwej transformacji w wymiarze gospodarczym, społecznym i środowiskowym. Ich celem jest lepsze **zidentyfikowanie potrzeb oraz prognozowanie zmian** związanych z procesem transformacji. Zaplanowano tu m.in.:

- **7 analiz SWOT** dla podregionów górniczych, które mają wskazać mocne i słabe strony posiadania terenów pogórnich przez gminy, a także **szanse oraz zagrożenia związane z ich wykorzystaniem w przyszłości**;
- opracowanie **definicji przedsiębiorstwa okologicznego na podstawie** szerokiej analizy m.in. dostępnej literatury, zasobów bazodanowych i łańcucha wartości górnictwa oraz energetyki opartej na węglu;
- **foresight społeczno-gospodarczy** podregionów górniczych wskazujący scenariusze rozwoju, w tym dla terenów pogórnich i poprzemysłowych.
- **Regionalne Studia Transformacji** – 3 publikacje popularnonaukowe zawierające w sumie 24 artykuły. Ich celem jest popularyzacja i rozpowszechnianie wiedzy nt. sprawiedliwej transformacji w województwie śląskim, w trzech obszarach tematycznych: gospodarka, środowisko i społeczeństwo.

- opracowanie **aktualizacji założeń do Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego po 2030.**
 - **4 badania społeczne** z zakresu: kultury górniczej w dobie dekarbonizacji, transformacji w opinii młodych mieszkańców, identyfikacji wyzwań społecznych i niwelowania ich skutków w trakcie wprowadzania zmian organizacyjnych w kopalniach i firmach okołogórniczych w opinii partnerów społecznych firm okołogórniczych i kopalń, a także roli kobiet w procesie transformacji.
- 2. Moduł Partycypacyjno-Edukacyjny** – zawiera działania skupiające się na upowszechnianiu informacji i rozwijaniu wiedzy wśród interesariuszy oraz wzmocnieniu ich udziału w procesie sprawiedliwej transformacji poprzez m.in.:
- **cykliczne wydarzenia** informacyjne, edukacyjne i networkingowe, w formie np. **warsztatów, spotkań konsultacyjnych i branżowych, webinarów, krajowych i zagranicznych wizyt studyjnych.** Wydarzenia są organizowane dla wszystkich grup interesariuszy w celu wzmocnienia ich potencjału oraz międzysektorowej współpracy i dialogu.
 - **kampanie** informacyjne, które **promują partnerstwo i współpracę na rzecz transformacji regionu** – np. za pomocą artykułów prasowych, reportaży, wywiadów, materiałów filmowych.
 - przygotowanie i publikację **podręczników dobrych praktyk z przeznaczeniem dla gmin, przedsiębiorców, związków zawodowych i organizacji pozarządowych**, które pozwolą m.in. na lepsze zrozumienie tematów związanych z transformacją.
 - **konkurs dla firm** w transformacji, które m.in. zmieniły profil swojej działalności, weszły na nowe rynki i te, które poprzez swoją działalność i zastosowane rozwiązania wpływają na proces przeobrażania się województwa.
- 3. Moduł Pilotażowy** - wypracowanie **innowacyjnych i modelowych rozwiązań/dobrych praktyk/wytocznych** w celu usprawnienia procesu transformacji, które będą **możliwe do wdrożenia**, uwzględniając lokalny i regionalny kontekst (tzw. **"laboratoria transformacji"**) - w tym np. przygotowanie wariantowych strategii i koncepcji zagospodarowania terenu wraz z potencjalnymi projektami transformacyjnymi dla 6 gmin.
- 4. Moduł Strategiczno-implementacyjny**, którego celem jest **usprawnienie** regionalnego **systemu zarządzania procesem** transformacji poprzez:
- koordynację/prowadzenie **platformy współpracy oraz wymiany wiedzy i doświadczeń** (m.in. poprzez stronę internetową, media społecznościowe, współpracę z regionami górniczymi w Polsce i za granicą).
 - organizację trzech edycji **Śląskiego Forum Sprawiedliwej Transformacji** – wydarzenia/forum debaty, na którym dyskutowane są m.in. kluczowe wyzwania oraz propozycje rozwiązań zmierzające do tego, aby transformacja w województwie śląskim była sprawiedliwa.
 - rozbudowę **bazy interesariuszy procesu sprawiedliwej transformacji** po to, aby sieciować, animować współpracę oraz inicjować wspólne działania z/pomiędzy interesariuszami.
 - utworzenie i promocję **bazy dobrych praktyk**, w tym modeli/narzędzi, które będą możliwe do **wykorzystania we wdrażaniu transformacji.**
 - **gromadzenie i upowszechnianie publikacji, opracowań** poświęconych procesowi sprawiedliwej transformacji oraz zmianom zachodzącym w regionie, w kraju i na świecie.

- **bieżące monitorowanie i ocenę** trwającego **procesu sprawiedliwej transformacji** oraz **opracowanie systemowych narzędzi pomiaru** jego skuteczności i efektywności (np. w postaci wskaźnika/miernika transformacji).

Projekt pn. Rozbudowa systemu zarządzania terenami pogórnictwami na terenie województwa śląskiego (baza OPI TPP 2.0).

Główny Instytut Górnictwa – Państwowy Instytut Badawczy w Katowicach wraz z Województwem Śląskim (reprezentowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego i Wojewódzki Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Katowicach) w latach 2020-2023 realizowali projekt pn. *Rozbudowa systemu zarządzania terenami pogórnictwami na terenie województwa śląskiego*. Głównym celem projektu było opracowanie i wdrożenie ogólnodostępnego systemu informacyjnego o terenach pogórnictw i przemysłowych²¹ na terenie województwa śląskiego, w tym udostępniającego zestaw narzędzi do oceny możliwości i potencjału do ponownego ich zagospodarowania na cele społeczne, gospodarcze i środowiskowe. Należy uzupełnić, że projekt jest kontynuacją projektu w ramach którego powstała Ogólnodostępna Platforma Informacji „Tereny przemysłowe i zdegradowane” (OPI-TPP), stanowiącego integralną część Regionalnego Systemu Informacji Przestrzennej.

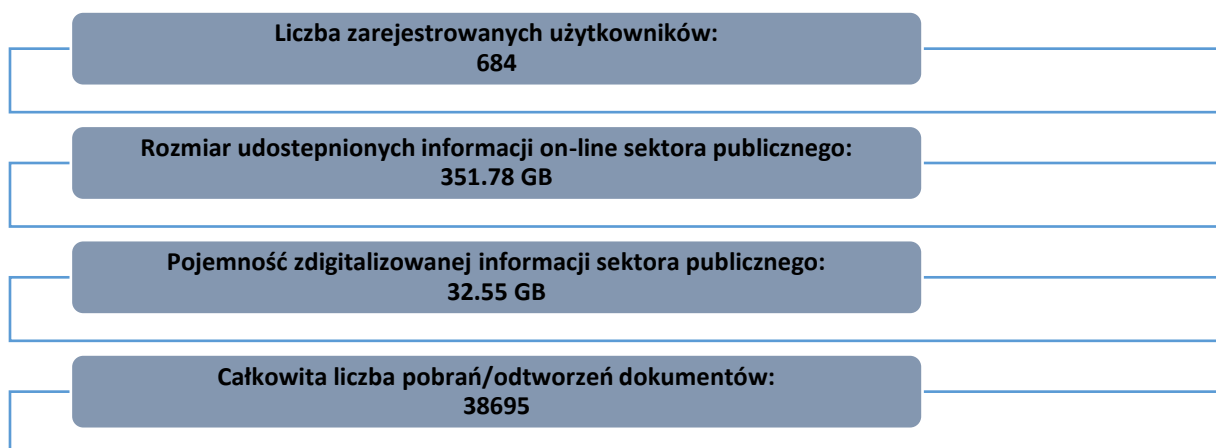
Rysunek 4. Strona główna bazy OPI TPP 2.0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://www.opi-tpp.pl>

Głównym efektem realizowanego projektu jest baza OPI TPP 2.0, zawierająca zinwentaryzowane tereny przemysłowe i pogórnictw znajdujące się na terenie województwa śląskiego. W przypadku terenów pogórnictw, dla każdego z nich opracowany jest raport o terenie (zawierający m.in. dokumentację zdjęciową, informacje o jego lokalizacji, informację na temat terenów sąsiadujących, położenia w obrębie głównego zbiornika wód podziemnych, odległości od węzła autostradowego, warunkach budowlanych wg danych Państwowego Instytutu Geologicznego czy też znajdujących się na nim obiektów zabytkowych), jak również została przeprowadzona ocena atrakcyjności inwestycyjnej i potencjału do realizacji usług ekosystemowych. Dodatkowo dla terenów pogórnictw zostało udostępnione cyfrowe repozytorium dokumentów powiązanych z danym obszarem. W przypadku terenów przemysłowych, dostępne informacje są mniej obszerne i skupiają się na dokumentacji zdjęciowej i raporcie o terenie.

²¹ w ramach bazy stworzono dwie grupy terenów tj. tereny pogórnictw (tereny związane z sektorem wydobywczym węgla kamiennego) i przemysłowe (w tym związane z sektorem wydobywczym innym niż węgiel kamienny)

Rysunek 10. Wybrane dane statystyczne dotyczące bazy OPI TPP 2.0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z Głównego Instytutu Górnictwa – Państwowego Instytutu Badawczego w Katowicach (dane na dzień 19.05.2025 r.).

W ramach zapewnienia trwałości rezultatów projektu co roku prowadzona jest aktualizacja zawartości bazy tj. zarówno weryfikacja, czy zawarte w niej tereny mają nadal charakter przemysłowy czy pogórnicy (czy dany teren lub jego część nie zostały już ponownie zagospodarowane) oraz czy opisy terenów, w tym ich wizualizacja nie wymagają zmiany. Zawartość bazy jest również konsultowana z gminami województwa śląskiego, w tym w kontekście pojawienia się nowych terenów wymagających inwentaryzacji. Dodatkowo przeprowadzana jest aktualizacja bieżąca, polegająca na tym, że każdy właściciel terenu ma możliwość zgłoszenia go do bazy za pomocą dedykowanego formularza. Złożone formularze są na bieżąco weryfikowane i jeśli dany teren spełnia wymogi, to prowadzone są dalsze czynności związane z umieszczeniem wskazanego terenu w bazie.

Po aktualizacji zakończonej w listopadzie 2024 r. w bazie znajdowało się 317 terenów pogórnicych (obejmujących powierzchnię ponad 5 tys. ha) i 226 przemysłowych (obejmujących powierzchnię niecałych 4 tys. ha). Zgodnie z posiadaną wiedzą jest to jedyna tak kompleksowa baza dedykowana terenom przemysłowym w Polsce i krajach UE.

Ważny element bazy OPI TPP 2.0 stanowią również analizy dotyczące zarówno samych terenów przemysłowych i pogórnicych, jak również dotyczące tła społeczno-gospodarczego. W ramach omawianych prac opracowano następujące dokumenty:

- *Ocena potencjału terenów przemysłowych, w tym pogórnicych w aspekcie polityki regionalnej wraz z załącznikiem Portrety powiatów;*
- *Analiza terenów pogórnicych i przemysłowych w województwie śląskim;*
- *Analiza wsparcia terenów przemysłowych, zdewastowanych i zdegradowanych w województwie śląskim.*

Wskazane dokumenty zostały udostępnione na stronie bazy OPI TPP 2.0 (<https://www.opi-tpp.pl>).

Należy uzupełnić, że rezultaty wskazanego projektu tj. zawartość bazy danych OPI TPP 2.0 zostały wykorzystane na potrzeby obecnej perspektywy finansowej UE, jako kryterium w wybranych działaniach w ramach priorytetu FESL 10.10 *Fundusze Europejskie na transformację*.

Należy również zwrócić uwagę, że w wyniku działań prowadzonych przez Województwo Śląskie, zarówno związanych z wdrażaniem dokumentów regionalnych, jak również z wydatkowaniem środków unijnych, obserwuje się zwiększenie zainteresowania terenami przemysłowymi, w tym pogórnicy. Z jednej strony inwestorzy widząc możliwość wsparcia finansowego szukają informacji dotyczących wskazanych terenów (wykorzystując do tego celu m.in. bazę OPI TPP 2.0), natomiast z drugiej strony samorządy lokalne dokładają starań, aby tereny znajdujące się na

terenie gminy zostały zinwentaryzowane i opisane. Świadczyć o tym mogą zarówno zarejestrowane wejścia na stronę bazy, jak również złożone *formularze szczegółowe zgłaszania terenu pogórniczego/poprzemysłowego do systemu OPI TPP 2.0*, które wpływają w ciągu roku (zarówno ocenione negatywnie jak i pozytywnie).

Patrząc przez pryzmat polityki klimatyczno-energetycznej Unii Europejskiej, w tym dyrektywy o odnawialnych źródłach energii (tzw. RED III), należy zauważyć, że w procesie wyznaczania obszarów przyspieszonego rozwoju energii ze źródeł odnawialnych (OPRO) predysponowane są tereny, na których ryzyko negatywnego oddziaływania na środowisko jest minimalne np. tereny poprzemysłowe. Wskazana baza OPI TPP 2.0 może potencjalnie stanowić jedno z narzędzi do wyznaczania OPRO w województwie śląskim.

Wsparcie finansowe środkami unijnymi FE SL 2021-2027

W ramach prowadzonej polityki regionalnej wdrażane są działania wspierające finansowo proces transformacji województwa śląskiego oraz podmiotów, w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom wygaszania działalności gospodarczej, w tym działalności wydobywczej węgla kamiennego, występującym na terytorium województwa śląskiego lub poza jego terytorium. Środki te pochodzą z **Funduszu Sprawiedliwej Transformacji**, a zasady podziału i dystrybucji zostały ujęte w programie *Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 Priorytet 10 Fundusze Europejskie na transformację*. Działania ujęte w ramach Priorytetu realizują cel polityki CP6 - *Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie* i jak już wskazano we wcześniejszej części niniejszego opracowania skierowane są do 7 podregionów województwa śląskiego: katowickiego, bielskiego, tyskiego, rybnickiego, gliwickiego, bytomskiego oraz sosnowieckiego.

W ramach FE SL 2021-2027 Priorytet 10 wydzielono 26 działań do których należą:

- 10.01 Wykorzystanie terenów zdegradowanych w celu rozwoju regionu poprzez inwestycje przedsiębiorstw - wsparciem objęte są inwestycje polegające na zagospodarowaniu terenów i obiektów na terenach poprzemysłowych, zdewastowanych i zdegradowanych na cele gospodarcze, środowiskowe, społeczne, edukacyjne;
- 10.02 Badania, rozwój i innowacje w przedsiębiorstwach na rzecz transformacji - wsparcie jest przeznaczone na realizację prac badawczo-rozwojowych w przedsiębiorstwach (z wyłączeniem badań podstawowych) nakierowanych na proces transformacji. Uzupełniając, jako element każdego projektu B+R, możliwe jest wsparcie prac przedwdrożeniowych w przedsiębiorstwach;
- 10.03 Wsparcie MŚP na rzecz transformacji – wsparcie skierowane jest do przedsiębiorstw z sektora MŚP na zasadniczą zmianę procesu produkcji, dywersyfikację działalności, zwiększenie zdolności produkcyjnej i utworzenie nowego zakładu, do przedsiębiorstw działających w ramach przemysłów czasu wolnego na inwestycje produkcyjne polegające na zagospodarowaniu terenów i obiektów na terenach poprzemysłowych, zdewastowanych i zdegradowanych oraz do mikro i małych przedsiębiorstw na wsparcie działalności rzemieślniczej;
- 10.04 Wsparcie dużych przedsiębiorstw na rzecz transformacji – wsparcie na inwestycje produkcyjne mające na celu utrzymanie oraz zwiększenie miejsc pracy i dywersyfikację działalności uzależnionej od sektora górnictwa węgla kamiennego i energetyki konwencjonalnej oraz działalności okołogórnicznej, a także na działalność przyczyniającą się do poprawy stanu środowiska naturalnego, koncentrującej się na zrównoważonym rozwoju, ochronie środowiska i minimalizowaniu negatywnego wpływu działalności przemysłowej opartej o konwencjonalne metody oraz narzędzia;
- 10.05 Innowacyjna infrastruktura wspierająca gospodarkę – działania polegające na budowie i rozwoju infrastruktury, w tym badawczo-rozwojowej, parków technologicznych, hubów technologicznych, centrów projektowych, centrów kreatywności i innowacji

przyczyniających się do transformacji podregionów górniczych oraz do rozwoju ośrodków wspierających tworzenie oraz transfer wiedzy i technologii neutralnych dla zielonej, inteligentnej, cyfrowej gospodarki oraz rozwoju nowych innowacyjnych branż;

- 10.06 Rozwój energetyki rozproszonej opartej o odnawialne źródła energii – wsparcie dla infrastruktury służącej do produkcji i/lub magazynowania energii z odnawialnych źródeł (w tym projekty parasolowe i grantowe);
- 10.07 Rekultywacja terenów przemysłowych, zdewastowanych, zdegradowanych na cele środowiskowe – wsparcie skierowane będzie na niwelowanie skutków działalności przemysłowej, w tym górniczej na środowisko, poprawa wskaźników różnorodności biologicznej na terenach wykorzystanych w celach środowiskowych np. remediacja, rekultywacja, naturalna sukcesja umożliwiająca włączenie terenów do ekosystemów, likwidacja deformacji powierzchni terenu, regeneracja, renaturyzacja terenów przemysłowych;
- 10.08 Poprawa stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń - wsparcie na terenach pogórnich obejmuje efektywny system zagospodarowania wód, przyczyniający się do przeciwdziałania podtopieniom i zalaniom oraz oczyszczeniu zanieczyszczonych w wyniku eksploatacji górniczej wód podziemnych i powierzchniowych, w tym: wspieranie retencjonowania wody, przeciwdziałaniu zmniejszeniu ilości wody w źródłach, rzekach, potokach, zbiornikach i studniach, inwestycje z zakresu uzdatniania i zagospodarowania wód pokopalnianych, inwestycje w oczyszczenie zanieczyszczonych wód podziemnych i powierzchniowych w wyniku eksploatacji górniczej;
- 10.09 Ponowne wykorzystanie terenów przemysłowych, zdewastowanych, zdegradowanych na cele rozwojowe regionu - wsparciem objęte są inwestycje polegające na zagospodarowaniu terenów i obiektów na terenach przemysłowych, zdewastowanych i zdegradowanych na cele gospodarcze, środowiskowe, społeczne, edukacyjne;
- 10.10 Wsparcie planowania transformacji – w ramach działania planowano wsparcie na: opracowanie dokumentów wspomagających proces ponownego wykorzystania terenów przemysłowych, zdewastowanych, zdegradowanych oraz wyznaczenie docelowego przeznaczenia i zagospodarowania danego terenu (np. wyceny szacunkowe, Miejskowe Plany Rewitalizacji tworzone dla obszarów przemysłowych, itp.);
- 10.11 Systemowe zarządzanie terenami przemysłowymi – wsparcie polega na dofinansowaniu infrastruktury monitorowania procesów transformacji w szczególności monitorowanie zmian zachodzących na terenach przemysłowych oraz działania wspomagające proces ich ponownego wykorzystania, a także - nadawanie nowych funkcji istniejącym obiektom pogórnym;
- 10.12 Poprawa mobilności mieszkańców regionu i spójności transportowej podregionów górniczych – wsparcie skierowane jest na zadania związane z poprawą mobilności mieszkańców, szczególnie poprzez zapewnienie bardziej zintegrowanego i wysokiej jakości transportu publicznego, lepsze powiązanie transportowe z centrami rozwoju podregionów górniczych oraz promocję ekologicznego i zeroemisyjnego transportu;
- 10.13 Infrastruktura szkolnictwa wyższego na potrzeby transformacji – celem działania jest poprawa warunków kształcenia na poziomie wyższym poprzez wsparcie inwestycji podnoszących jakość obiektów dydaktycznych oraz ich wyposażenie;
- 10.14 Infrastruktura kształcenia zawodowego – wsparcie obejmuje dofinansowanie inwestycji w infrastrukturę, mających na celu stworzenie warunków zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy zawodowej pod kątem wyposażenia, doposażenia warsztatów, pracowni, itp.;
- 10.15 Wykorzystanie endogenicznego potencjału podregionów górniczych – działanie polega na stworzeniu alternatywnej dla indywidualnego ruchu zmotoryzowanego formy codziennego przemieszczania się i transportu publicznego obejmującej w szczególności rozwój infrastruktury rowerowej oraz transportu publicznego;
- 10.16 Rozwój przedsiębiorczości FST - wsparcie udzielane jest działającym już przedsiębiorstwom na zakup usług doradczych świadczonych przez sieć akredytowanych podmiotów regionalnych, wspomagających planowanie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań związanych z zieloną i cyfrową gospodarką, w szczególności w regionalnych specjalizacjach technologicznych;

- 10.17 Kształcenie osób dorosłych FST – dofinansowanie otrzymują działania w zakresie kompleksowego wsparcia osób dorosłych, które z własnej inicjatywy planują podnieść swoje umiejętności/kompetencje lub zmienić/nabyć nowe kwalifikacje, umożliwiające rozwój w kierunku umiejętności zawodowych, cyfrowych, niezbędnych do podjęcia pracy w sektorze zielonej gospodarki, podstawowych i przekrojowych, ponadto niezbędnych z punktu widzenia regionalnych/lokalnych specjalizacji (RIS²², PRT²³) oraz kwalifikacji funkcjonujących w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, jak również ich weryfikacja (walidacja, certyfikacja);
- 10.18 Redeployment - w ramach działania realizowane jest wsparcie ukierunkowane na utrzymanie zatrudnienia w przedsiębiorstwach, w szczególności z branży górniczej oraz z branż okołogórniczych bezpośrednio poprzez działania skierowane do pracowników tych przedsiębiorstw i pośrednio poprzez przebranżowienie profilu działalności gospodarczej, zgodnie z polityką gospodarczą – lokalnym podejściem do rozwoju gospodarki, w szczególności z uwagi na potrzebę przechodzenia na zieloną gospodarkę (sektor zielonej gospodarki);
- 10.19 Outplacement FST - w ramach działania realizowane są projekty w zakresie ścieżki reorientacji zawodowej dla osób dotkniętych procesem transformacji oraz ścieżki aktywizacji społecznej i zawodowej dla członków ich rodzin jako wsparcie uzupełniające;
- 10.20 Wsparcie na założenie działalności gospodarczej – wsparcie obejmuje działania weryfikacyjne i przygotowawcze do założenia działalności gospodarczej (ocena umiejętności, predyspozycje zawodowe oraz motywacja), indywidualne wsparcie obejmujące doradztwo/ szkolenia związane z podjęciem i prowadzeniem działalności gospodarczej oraz bezzwrotne dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej;
- 10.21 Wsparcie pracowników zaangażowanych w proces transformacji - interwencja obejmuje wsparcie pracowników, realizujących zadania z zakresu promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia, aktywizacji zawodowej oraz pomocy społecznej, a jej celem jest podnoszenie kwalifikacji, kompetencji i potencjału ww. pracowników oraz przygotowywanie ich do udzielania jak najwyższej jakości standardu świadczonych usług na rzecz osób dotkniętych negatywnymi skutkami procesu transformacji;
- 10.22 Regionalne Obserwatorium Procesu Transformacji – FST – celem działania jest rozbudowa efektywnego i społecznie odpowiedzialnego systemu zarządzania transformacją w podregionach górniczych co realizowane jest poprzez wzmocnienie potencjału instytucjonalnego oraz podniesienie kompetencji zaangażowanych stron i interesariuszy w prowadzeniu tego procesu;
- 10.23 Edukacja zawodowa w procesie sprawiedliwej transformacji regionu – dofinansowanie skierowane jest na upowszechnianie i rozwój kształcenia zawodowego zgodnie z potrzebami transformacji regionu, wsparcie placówek kształcenia zawodowego w zmianie profilu nauczania oraz współpracę szkół kształcenia zawodowego z uczelniami wyższymi oraz pracodawcami;
- 10.24 Włączenie społeczne - wzmocnienie procesu sprawiedliwej transformacji - celem działania jest zwiększenie poziomu aktywności społeczności uczestniczących w procesie sprawiedliwej transformacji, poprzez takie działania jak: programy, działania i inicjatywy lokalne (oddolne), wsparcie grup najbardziej dotkniętych transformacją, zachowanie tożsamości lokalnej i regionalnej, animację mieszkańców danego obszaru w procesie zmiany społecznej, gospodarczej i środowiskowej itp.;
- 10.25 Rozwój kształcenia wyższego zgodnie z potrzebami zielonej gospodarki – realizacja działania opiera się na: wsparciu biur karier przy uczelniach wyższych, działaniach na rzecz rozwoju kadr naukowych z uwzględnieniem doktoratów (w tym wdrożeniowych) i szkół doktorskich, w szczególności na kierunkach zielonej i cyfrowej gospodarki, wsparciu transferu wiedzy i technologii, w szczególności w zakresie zielonej i cyfrowej gospodarki,

²² Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030 – Inteligentne Śląskie

²³ Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030

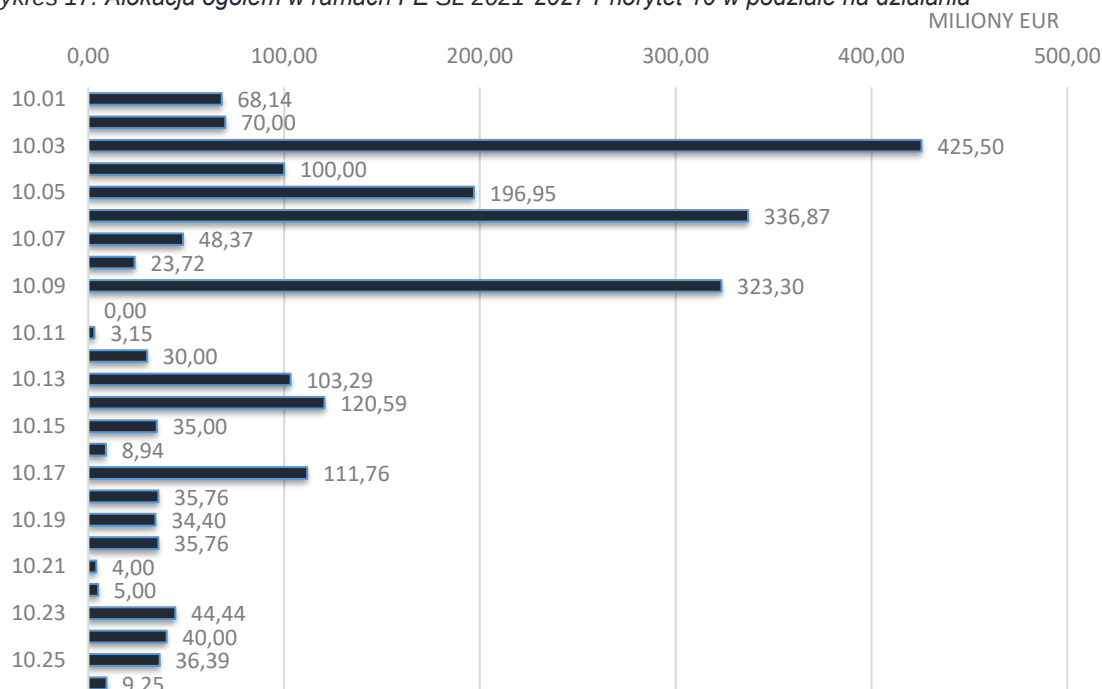
podniesieniu atrakcyjności uczelni wyższych oraz wsparciu uczniów szkół ponadpodstawowych przez szkoły wyższe;

- 10.26 Wzmocnienie procesu sprawiedliwej transformacji w regionie - w ramach działania planuje się zwiększenie poziomu aktywności społeczności uczestniczących w procesie sprawiedliwej transformacji oraz wzmocnienie potencjału instytucjonalnego, w tym kadr realizujących proces transformacji.

Wysokość alokacji w ramach Priorytetu 10 *Fundusze Europejskie na transformację* ogółem na cały okres programowania wynosi **2 250,6 mln EUR**, w tym 2 128,2 mln EUR stanowi alokacja UE. Prawie połowa zaplanowanych środków została przydzielona do 3 działań:

1. 10.03 *Wsparcie MŚP na rzecz transformacji* – 425,5 mln EUR;
2. 10.06 *Rozwój energetyki rozproszonej opartej o odnawialne źródła energii* – 336,9 mln EUR;
3. 10.09 *Ponowne wykorzystanie terenów poprzemysłowych, zdewastowanych, zdegradowanych na cele rozwojowe regionu* – 323,3 mln EUR.

Wykres 17. Alokacja ogółem w ramach FE SL 2021-2027 Priorytet 10 w podziale na działania

Źródło: opracowanie własne na podstawie Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 (wersja SZOP.FESL.015 przyjęta 17.04.2025).

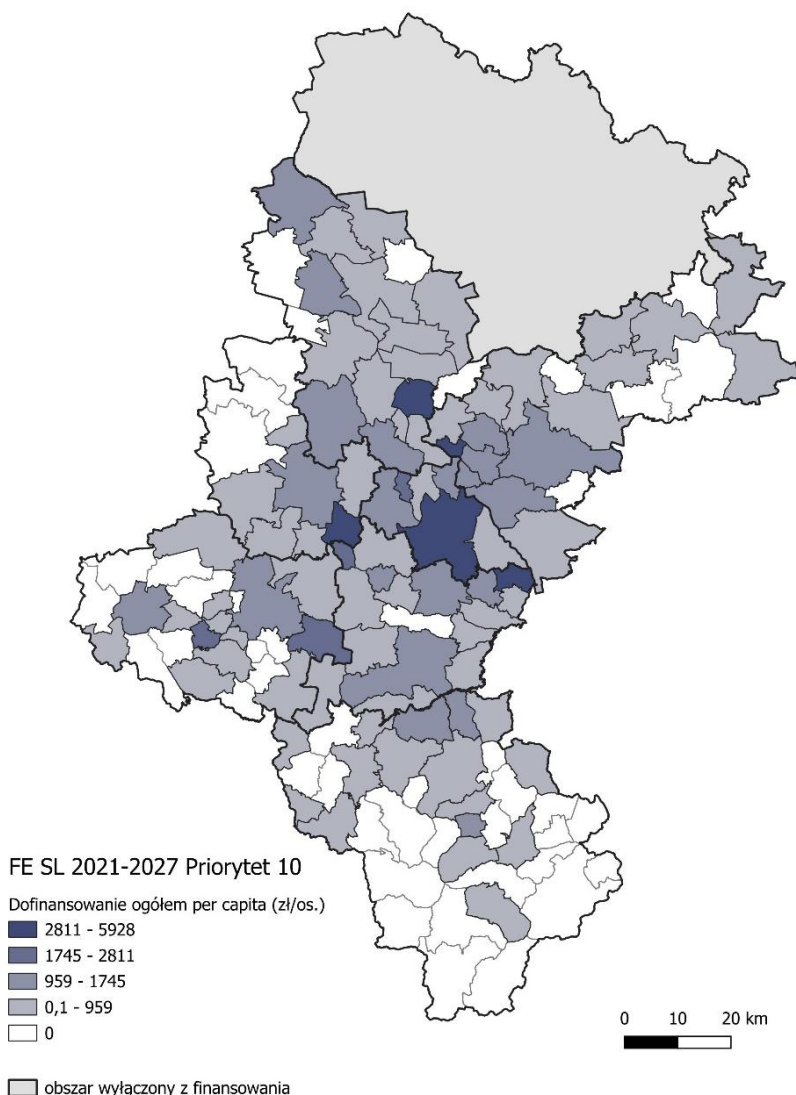
Na dzień 3.03.2025 liczba podpisanych umów (ewentualnie umów w trakcie podpisu) oraz wniosków przekazanych do dofinansowania w ramach Priorytetu 10 wyniosła **768**. Łączna wartość umów wyniosła **8,9 mld zł**, natomiast wnioskowane dofinansowanie **5,7 mld zł**.

Wśród wniosków 83% stanowiły projekty realizowane na terenie 1 gminy. Ich łączna wartość wyniosła 7,2 mld zł, natomiast dofinansowanie ogółem 4,3 mld zł. Około 100 projektów stanowiły wnioski na terenie kilku gmin (ewentualnie wskazano kilka gmin i województwo), natomiast 30 umów podpisanych było z wnioskodawcami realizującymi zadania na terenie całego województwa.

Zgodnie z *Wykazem przedsięwzięć priorytetowych finansowanych w ramach Programu Regionalnego* (z dnia 28 maja 2025 r.) w województwie śląskim wskazano 59 przedsięwzięć priorytetowych, obejmujących 60 projektów (jedno przedsięwzięcie realizowane jest w dwóch projektach), dla których prowadzony jest nabór w trybie niekonkurencyjnym. W ramach realizowanych projektów 46 projektów otrzymało ocenę pozytywną wniosku o dofinansowanie,

z czego 37 projektów jest realizowanych, w tym w przypadku 6 realizowany jest I z dwóch etapów²⁴. Należą do nich m.in. projekty uczelniane mające na celu rozbudowę i poprawę warunków kształcenia, polegające na budowie hub-ów czy centrów kompetencji, jak również poprawiające mobilność. Część z projektów opiera się na kompleksowych działaniach transformacyjnych obejmujących rekultywację terenów pogórnich, adaptację zabytkowych budynków oraz działaniach społecznych. W ramach projektów pozakonkursowych kontynuowane są dalej prace związane z budową systemu zarządzania terenami przemysłowymi oraz rozwojem Regionalnego Obserwatorium Procesu Transformacji.

Mapa 3. Dofinansowanie per capita w ramach FE SL 2021-2027 Priorytet 10 w gminach województwa śląskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie LSI 2021 (stan na 03.03.2025).

Na dzień sporządzania analizy 2/3 gmin z obszaru objętego dofinansowaniem w ramach FE SL 2021-2027 Priorytet 10 miało podpisane umowy o dofinansowanie (lub były w trakcie podpisu lub

²⁴ Dane zaktualizowano po zmianie Wykazu przedsięwzięć priorytetowych finansowanych w ramach Programu Regionalnego w maju 2025 r.

ich projekty zostały wybrane do dofinansowania²⁵). W wartościach bezwzględnych zdecydowanie dominowały Katowice – wnioskowane dofinansowanie ogółem wyniosło 1,2 mld zł. Należy tutaj jednak podkreślić, że w Katowicach znajduje się wiele siedzib instytucji o znaczeniu regionalnym czy ponadregionalnym, które były Wnioskodawcami co znacznie podwyższyło tą kwotę. Ponadto wpływ mają na to także projekty wybrane w procedurze pozakonkursowej. W dalszej kolejności duże strumienie środków skierowane zostały do takich miast jak: Sosnowiec, Bytom czy Gliwice (ok. 234-258 mln zł każde miasto).

Przeliczając dofinansowanie ogółem na mieszkańca największa wartość dotyczy Gierałtowic (prawie 6 tys./os.). To gmina która realizuje aż 10 projektów. W dalszej kolejności Świerklaniec, Katowice, Imielin i Wojkowice (3,7 – 4,4 tys./os.).

²⁵ W analizie na poziomie gmin brano pod uwagę tylko projekty realizowane w jednej gminie. Pominęto projekty partnerskie oraz realizowane na całym terenie transformacji z uwagi na brak możliwości przypisania kwot do poszczególnych jednostek terytorialnych.

Transformacja energetyczno-klimatyczna regionu jest kluczowym wyzwaniem i jednocześnie szansą na poprawę jakości życia, rozwój technologiczny oraz długoterminowe bezpieczeństwo energetyczne i ekonomiczne. Kierunki przemian wynikają z dokumentów strategicznych na poziomie regionalnym, krajowym i europejskim. Podstawą do uzyskania środków z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji stał się Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, obowiązujący od grudnia 2022 r., obejmujący 7 z 8 podregionów województwa.

W regionie realizowany jest szeroki wachlarz inicjatyw wspierających przemiany społeczno-gospodarcze. Obejmują one m.in. wyznaczenie obszarów strategicznej interwencji w gminach szczególnie dotkniętych skutkami restrukturyzacji górnictwa, powołanie Regionalnego Obserwatorium Procesu Transformacji oraz rozwijanie systemu zarządzania terenami pogórnictwa poprzez bazę OPI-TPP 2.0. Kluczową rolę pełnią także fundusze unijne, które napędzają projekty bezpośrednio i pośrednio związane z transformacją. Działania te są uzupełniane regularnymi badaniami społeczno-gospodarczymi, wspierającymi proces decyzyjny i pozwalającymi monitorować postępy wdrażanych zmian.

Transformacja regionu koncentruje się wokół kluczowych obszarów, takich jak redukcja emisji i energochłonności przemysłu, dekarbonizacja gospodarki, racjonalna gospodarka odpadami, zrównoważony transport, poprawa jakości powietrza i wód, ochrona bioróżnorodności, rozwój OZE, zwiększanie efektywności energetycznej, nowoczesne budownictwo oraz procesy społeczne.

Jednocześnie pojęcie „sprawiedliwej transformacji” nie jest powszechnie rozpoznawane przez mieszkańców, którzy nie zawsze rozumieją przyczyny wprowadzanych zmian i prezentują zróżnicowane opinie dotyczące dekarbonizacji. Wśród przedsiębiorców dominuje przekonanie, że transformacja jest konieczna i nie stanowi zagrożenia dla działalności gospodarczej. Większość z nich deklaruje świadomość najważniejszych priorytetów oraz gotowość do wdrażania zmian. Samorządy lokalne w dużej części oceniają, że znajdują się na początkowym etapie procesu i są przygotowane jedynie częściowo. Władze gmin i powiatów postrzegają transformację głównie w kontekście środowiskowym i gospodarczym, natomiast konsekwencje społeczne są dla nich mniej wyeksponowane. Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego jest najczęściej kojarzony przede wszystkim z rolą instytucji zarządzającej środkami finansowymi, a dopiero w dalszej kolejności z funkcją kształtowania polityki rozwoju.

W obszarze komunikacji szczególnie istotne okazują się trzy elementy: czytelnie przedstawiona wizja przyszłości regionu, transparentny harmonogram działań oraz jasno określone kierunki i formy wsparcia dla mieszkańców.

SPIS MAP

Mapa 1. Gminy w transformacji górniczej – ujęcie podregionalne.....	8
Mapa 2. Obszar strategicznej interwencji – Gminy w transformacji górniczej	38
Mapa 3. Dofinansowanie per capita w ramach FE SL 2021-2027 Priorytet 10 w gminach województwa śląskiego	48

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 4. Obszar – Gospodarowanie odpadami.....	12
Rysunek 5. Obszar – Zrównoważony transport.....	13
Rysunek 6. Obszar – Poprawa jakości powietrza	14
Rysunek 7. Obszar – Poprawa jakości wód	15
Rysunek 8. Obszar – Różnorodność biologiczna	16
Rysunek 9. Obszar – Rozwój OZE	17
Rysunek 10. Obszar – Efektywność energetyczna	18
Rysunek 11. Obszar – Budownictwo	19
Rysunek 12. Obszar – Transformacja społeczna	20
Rysunek 13. Wybrane dane statystyczne dotyczące bazy OPI TPP 2.0.....	43

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Skojarzenia związane z określeniem „sprawiedliwa transformacja”	22
Wykres 2. Skutki zamykania/restrukturyzacji sektora wydobywczego	23
Wykres 3. Przewidywane skutki transformacji energetycznej	24
Wykres 4. Ocena sytuacji finansowych w wybranej grupie przedsiębiorców z województwa śląskiego w podziale na podregiony	26
Wykres 5. Ocena kondycji wybranej grupy przedsiębiorców w okresie najbliższych 5 lat w podziale na podregiony	26
Wykres 6. Ocena procesu transformacji pod względem zagrożenia dla prowadzonej działalności gospodarczej w podziale na podregiony	27
Wykres 7. Ocena procesu transformacji w kategorii szansy dla przedsiębiorstwa w podziale na podregiony	28
Wykres 8. Wykaz wyzwań transformacyjnych priorytetowych z punktu widzenia przedsiębiorców oraz realizacja działań odpowiadających na te wyzwania	29
Wykres 9. Ocena poziomu przygotowania przedsiębiorstw na zmiany związane z transformacją, w podziale na podregiony	30
Wykres 10. Ocena, na jakim etapie procesu transformacji jest obecnie samorząd	31
Wykres 11. Ocena poziomu przygotowania JST na zmiany związane z transformacją	32
Wykres 12. Poziom oceny potrzeby transformacji województw śląskiego	32
Wykres 13. Wykaz wyzwań transformacyjnych priorytetowych z punktu widzenia samorządów lokalnych oraz realizacja działań odpowiadających na te wyzwania	33
Wykres 14. Główne wyzwania JST związane z transformacją energetyczną	34
Wykres 15. Źródła informacji na temat transformacji z których wiedzę czerpią przedsiębiorcy	35
Wykres 16. Ocena świadomości mieszkańców i przedsiębiorców na temat transformacji energetycznej, w opinii JST	36
Wykres 17. Alokacja ogółem w ramach FE SL 2021-2027 Priorytet 10 w podziale na działania	47